

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σύγχρονη Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική

Μουτσέρας Ευθύμιος

ΜΘ22023

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος

Τριμελής Επιτροπή:

1. Καθηγητής κ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος
2. Αναπληρωτής Καθηγητής κ. Λιαρόπουλος Ανδρέας
3. Επίκουρος Καθηγητής κ. Κωνσταντόπουλος Ιωάννης

Πειραιάς, 2025

Υπεύθυνη Δήλωση:

Βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι, αποκλειστικά, ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται, έχουν αντληθεί από άλλες πηγές και έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή, αμέσως, ο τίτλος.

Ο δηλών,

Μουτσέρας Ευθύμιος

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in an immediate revocation of the degree title.

Signed,

Moutseras Efthymios

Στους γονείς μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Πρόλογος	7
2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση	9
3. Μεθοδολογία	10
4. Θεωρητικό Πλαίσιο.....	11
5. Πολιτικός Ρεαλισμός	12
5.1.1. Θεωρία Ισορροπία Ισχύος (Balance of Power)	14
5.1.2. Δίλημμα Ασφαλείας και Παγίδα του Θουκυδίδη.....	17
6. Θεωρία Αποτροπής.....	19
6.1. Εφαρμογή του Θεωρητικού Πλαισίου στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις	21
7. Ιστορικό Πλαίσιο Ελληνοτουρκικών Σχέσεων και Προηγούμενων Κρίσεων	23
7.1.1. Ανάλυση της Κρίσης του 2020 (Oruc Reis).....	24
7.1.2. Ο Ρόλος των Συμμαχιών	25
7.2. Ποιοτική Ανάλυση και Στρατηγική Αξιολόγηση της Κρίσης Εντός του Πλαισίου της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής	26
7.3. Συμπεράσματα για τη Μελέτη Στρατηγικής Αποτροπής.....	29
8. Πτυχές και Εφαρμογές της Ελληνικής Στρατηγικής Αποτροπής.....	31

8.1.	Στρατιωτική Αποτροπή (Άμυνα, Παρουσία, Αντίποινα)	31
8.2.	Εξοπλιστικά Προγράμματα και Ποιοτική Υπεροχή	32
8.3.	Υβριδικές και Μη Συμβατικές Απειλές	35
8.4.	Διεθνείς Συνεργασίες και Στρατηγικές Συμμαχίες	36
9.	Οικονομική και Κοινωνική Διάσταση της Αποτροπής	38
9.1.	Οικονομική Βιωσιμότητα	38
9.2.	Κοινωνική Συνοχή και Υποστήριξη	39
10.	SWOT Ανάλυση της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής	40
11.	Συμπεράσματα και Προτάσεις	42
11.1.	Προτάσεις Πολιτικής	43
12.	Επιφύλαξη για Μελλοντική Έρευνα	45
13.	Βιβλιογραφικές Αναφορές	46

Abstract

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την ελληνική αποτρεπτική στρατηγική στο διαρκώς εξελισσόμενο γεωπολιτικό και στρατηγικό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου. Εστιάζει στη μελέτη της αποτροπής ως θεμελιώδους συνιστώσας της εθνικής ασφάλειας και αναλύει τις θεωρητικές και πρακτικές εκφάνσεις της στην περίπτωση της Ελλάδας. Η εργασία αξιοποιεί κλασικές θεωρίες αποτροπής από τον Θουκυδίδη και τον Sun Tzu, έως τον Waltz, τον Nye και τον Allison, ενώ παράλληλα αντλεί από το έργο Ελλήνων θεωρητικών, όπως οι Πλατιάς και Κολιόπουλος, για να οικοδομήσει ένα συνεκτικό και πολυεπίπεδο θεωρητικό υπόβαθρο.

Η μελέτη χαρτογραφεί τη δομή της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής μέσω της εξέτασης των ιστορικών κρίσεων (όπως τα γεγονότα στον Έβρο το 2020 και οι εντάσεις στην Ανατολική Μεσόγειο), των διπλωματικών και στρατιωτικών συνεργασιών με συμμάχους (NATO, ΕΕ, ΗΠΑ, Γαλλία, Ισραήλ), της τεχνολογικής αναβάθμισης των Ενόπλων Δυνάμεων (FDI, Rafale, F-35, αναβάθμιση MEKO και Y/B 214), καθώς και των κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων που επηρεάζουν την ανθεκτικότητα της αποτροπής. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στις υβριδικές και μη-συμβατικές απειλές, όπως η μεταναστευτική πίεση, ο κυβερνοπόλεμος και η στρατηγική εργαλειοποίηση της αστάθειας από την Τουρκία.

Η SWOT ανάλυση που ενσωματώνεται στο έργο προσφέρει μια συνθετική αποτύπωση των Δυνατών Σημείων, Αδυναμιών, Ευκαιριών και Απειλών για την ελληνική αποτρεπτική στρατηγική, συμβάλλοντας στην αποτύπωση ενός στρατηγικού ισοζυγίου. Η εργασία καταλήγει σε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής που καλύπτουν τη θεσμική ενίσχυση της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας, την ενδυνάμωση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, την προώθηση κουλτούρας ασφάλειας και την αναβάθμιση της επικοινωνιακής στρατηγικής.

Τελικά, η ελληνική στρατηγική αποτροπής κρίνεται ικανή μεν, αλλά απαιτεί συνεχή προσαρμογή, εσωτερική συνοχή και συμμόρφωση με τους «κανόνες» του διεθνούς σκηνικού. Το έργο συνεισφέρει θεωρητικά και εμπειρικά στην κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, προσφέροντας μια στρατηγικά τεκμηριωμένη αφετηρία για περαιτέρω μελέτη και σχεδιασμό.

1. Πρόλογος

Η μελέτη αυτή, διερευνά τον κρίσιμο ρόλο της αποτροπής ως θεμέλιο της ελληνικής αμυντικής πολιτικής, δεδομένων των επίμονων και κλιμακούμενων γεωπολιτικών προκλήσεων στον Έβρο, την Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο. Οι ιστορικές εμπειρίες της Ελλάδας, ξεκινώντας από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, μέχρι και τα πιο πρόσφατα γεγονότα, όπως η μεταναστευτική κρίση στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο το 2020 και η κρίση του *Oruc Reis* το ίδιο έτος, αναδεικνύουν την αναγκαιότητα μιας ισχυρής και προσαρμοστικής αποτρεπτικής στρατηγικής για τη διασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας. Η μεταναστευτική κρίση του 2020 στον Έβρο, κατά την οποία η Τουρκία χρησιμοποίησε μεταναστευτικές ροές ως εργαλείο πίεσης, ανέδειξε νέες μορφές υβριδικών απειλών που απαιτούν συνδυαστικές απαντήσεις. Παράλληλα, η κρίση με το *Oruc Reis*, που επεδίωκ να πραγματοποιήσει έρευνες εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας υπό την απειλή στρατιωτικής κλιμάκωσης, υπογράμμισε την ανάγκη για άμεση επιχειρησιακή και στρατηγική ετοιμότητα καθώς και διεθνή κινητοποίηση.

Η διαρκής επιθετική ρητορική, σε συνδυασμό με τη στρατηγική της «Γαλάζιας Πατρίδας», καθιστούν τη διατήρηση μιας ολοκληρωμένης και αξιόπιστης αποτρεπτικής στάσης, επιτακτική. Στο πολύπλοκο γεωπολιτικό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου, όπου διασταυρώνονται ανταγωνιστικά στρατηγικά συμφέροντα, η θέση της Ελλάδας ως κράτος που υπερασπίζεται το *status quo* δοκιμάζεται διαρκώς. Ο τουρκικός αναθεωρητισμός, που εκδηλώνεται μέσω ενεργειών όπως οι συχνές παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου, οι υπερπτήσεις και οι ρητές απειλές πολέμου σε περίπτωση που η Ελλάδα ασκήσει το κυριαρχικό της δικαίωμα για επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια, δημιουργεί ένα ασταθές περιβάλλον (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1995). Αυτές οι προκλήσεις δεν αμφισβητούν μόνο το υφιστάμενο διεθνές νομικό πλαίσιο, αλλά και στοχεύουν στην προβολή τουρκικής επιρροής σε ευρύτερο γεωγραφικό φάσμα.

Υπό αυτές τις συνθήκες, καθίσταται αναγκαία μια πολυδιάστατη αποτρεπτική στρατηγική που να μπορεί να αντιμετωπίσει τόσο τις συμβατικές όσο και τις υβριδικές απειλές. Η στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες. Πρώτον, η ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας και ετοιμότητας σε στρατηγικά ευαίσθητες περιοχές αποσκοπεί στη δήλωση αποφασιστικότητας και ικανότητας. Δεύτερον, η ενδυνάμωση της αμυντικής υποδομής, περιλαμβανομένων προηγμένων τεχνολογικών συστημάτων, διασφαλίζει την ικανότητα άμεσης ανταπόκρισης σε πιθανές απειλές. Τρίτον, η Διεθνής και Εκτεταμένη Αποτροπή: Ως μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, η Ελλάδα αξιοποιεί τη στρατηγική της διεθνούς και εκτεταμένης αποτροπής, αναγνωρίζοντας ότι η οποιαδήποτε τουρκική επίθεση θα προκαλέσει αντιδράσεις από τη διεθνή κοινότητα. Η ενίσχυση των διεθνών δεσμών εξασφαλίζει ότι η ελληνική ασφάλεια είναι συνδεδεμένη με την περιφερειακή σταθερότητα, ενισχύοντας έτσι την αποτροπή.

Ένα κεντρικό στοιχείο της ελληνικής στρατηγικής αποτροπής είναι η έμφαση στην ποιοτική υπεροχή. Η επένδυση της χώρας στον εκσυγχρονισμό των αμυντικών δυνατοτήτων της, όπως η απόκτηση προηγμένων οπλικών συστημάτων και η

αναβάθμιση του υπάρχοντος εξοπλισμού, αποσκοπεί στην εξισορρόπηση της αριθμητικής υπεροχής της Τουρκίας. Αυτή η ποιοτική υπεροχή, σε συνδυασμό με μια επαγγελματική και στρατηγικά ευθυγραμμισμένη στρατιωτική δύναμη, ενισχύει την ικανότητα της Ελλάδας να προβάλλει αποτελεσματικά ισχύ, ελαχιστοποιώντας ταυτόχρονα τις ευπάθειες (Πλατιάς, 1997; Τσιριγώτης, 2021).

Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης ο ρόλος των διεθνών συμμαχιών και συνεργασιών στην ενίσχυση της ελληνικής αποτρεπτικής ικανότητας. Η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ, οι διμερείς αμυντικές συμφωνίες και οι στρατηγικές συνεργασίες με περιφερειακές δυνάμεις, όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, διευρύνουν τη στρατηγική εμβέλεια και το επιχειρησιακό βάθος της Ελλάδας. Αυτές οι συμμαχίες δεν προσφέρουν μόνο πρόσβαση σε τεχνολογίες αιχμής και πλαίσια ανταλλαγής πληροφοριών, αλλά δημιουργούν και ένα δίκτυο συλλογικής ασφάλειας που λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος στην εξίσωση της αποτροπής.

Η μελέτη επισημαίνει, επίσης, την ανάγκη ευελιξίας και προσαρμοστικότητας στη στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας. Καθώς η Ανατολική Μεσόγειος εξελίσσεται σε πεδίο πολυδιάστατων συγκρούσεων που αφορούν ενεργειακούς πόρους, ναυτιλιακές διαφορές και γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς, η Ελλάδα οφείλει να επανεκτιμά και να επαναπροσδιορίζει διαρκώς τις στρατηγικές της προτεραιότητες. Αυτό περιλαμβάνει την ανάπτυξη ανθεκτικότητας σε υβριδικούς τομείς, όπως ο κυβερνοχώρος και ο πληροφοριακός πόλεμος, που χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο από αναθεωρητικές δυνάμεις για να υπονομεύσουν τη σταθερότητα και την αξιοπιστία της αποτροπής.

Συμπερασματικά, η αποτρεπτική πολιτική της Ελλάδας αποτελεί έναν δυναμικό συνδυασμό ιστορικής εμπειρίας, στρατηγικής διορατικότητας και πραγματιστικής δράσης. Με την αξιοποίηση της ποιοτικής υπεροχής, την ενίσχυση των διεθνών συνεργασιών και τη διατήρηση μιας αξιόπιστης στάσης ετοιμότητας και αντιποίνων, η Ελλάδα επιδιώκει να διαφυλάξει την κυριαρχία της και να συμβάλει στη σταθερότητα της περιοχής. Η διαρκής πρόκληση έγκειται στη διατήρηση αυτής της στρατηγικής στάσης απέναντι στις εξελισσόμενες απειλές, εξασφαλίζοντας ότι η αποτροπή παραμένει εργαλείο ειρήνης και όχι προάγγελος κλιμάκωσης. Μέσα από μια ολιστική και βιώσιμη προσέγγιση, η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τον διπλό στόχο της προστασίας της εθνικής ασφάλειας και της ενίσχυσης ενός σταθερού γεωπολιτικού περιβάλλοντος στην Ανατολική Μεσόγειο (Τσιριγώτης, 2021).

2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Η μελέτη της αποτροπής αποτελεί πεδίο πολυδιάστατης ανάλυσης, διασταυρούμενο μεταξύ στρατηγικών σπουδών, διεθνών σχέσεων και πολιτικής επιστήμης. Η βιβλιογραφική θεμελίωση της παρούσας εργασίας στηρίζεται σε ένα ευρύ φάσμα θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων, που εκτείνονται από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη στρατηγική ανάλυση.

Η θεμελιώδης συμβολή του Θουκυδίδη (*«Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου»*) προσφέρει ένα διαχρονικό πλαίσιο ανάλυσης ισχύος, φόβου και αντιπαράθεσης, στοιχεία που συνδέονται άμεσα με τη λογική της αποτροπής. Παράλληλα, το έργο του Sun Tzu, *«Η Τέχνη του Πολέμου»* εισάγει μια πρώιμη και ταυτόχρονα εξελιγμένη έννοια της στρατηγικής, η οποία συνεχίζει να επηρεάζει τους σύγχρονους αναλυτές (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2006).

Στη σύγχρονη θεωρία των διεθνών σχέσεων, ο Kenneth Waltz (1979) και η ρεαλιστική του προσέγγιση για το διεθνές σύστημα αποτελούν σημείο αναφοράς, προσφέροντας ερμηνευτικά εργαλεία για την κρατική συμπεριφορά. Οι θεωρίες της αποτροπής αντλούν σημαντικά στοιχεία από το έργο των Schelling (1966), Jervis (1976) και Snyder (1961), εστιάζοντας στη σημασία της αξιοπιστίας και του υπολογισμένου κόστους στην αποτρεπτική λογική. Οι σύγχρονες επεκτάσεις αυτών των θεωριών περιλαμβάνουν τη χρήση των εννοιών της ήπιας ισχύος (Nye, 2004), της στρατηγικής κουλτούρας (Johnston, 1995) και της πολυεπίπεδης ανάλυσης κρίσεων (Allison, 2017).

Στο ελληνικό πλαίσιο, η συμβολή των Πλατιά και Κολιόπουλου είναι εκτενής. Τα έργα τους όπως *«Η Τέχνη της Στρατηγικής»*, *«Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα»* και *«50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις»* προσφέρουν συστηματική θεώρηση της αποτροπής με εφαρμογή στην ελληνική περίπτωση. Παράλληλα, ο Παναγιώτης Ήφαιστος, ο Α. Συρίγος, αλλά και διεθνείς αναλυτές όπως οι F. Zakaria, J. Mearsheimer και B. Buzan συνεισφέρουν σε ζητήματα γεωπολιτικής, στρατηγικής κουλτούρας και αντίληψης απειλών.

Επιπλέον, επιστημονικά άρθρα από περιοδικά όπως το "Journal of Strategic Studies", "Security Studies", "European Security", αλλά και ερευνητικές εκθέσεις από το Ινστιτούτο Friedrich Ebert Stiftung και την RAND Corporation προσφέρουν κρίσιμα εμπειρικά δεδομένα και ανάλυση για τις τρέχουσες εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, τη ΝΑ Ευρώπη και τις σχέσεις Ελλάδας–Τουρκίας. Η εγχώρια αρθρογραφία και τεχνική βιβλιογραφία που δημοσιεύεται σε περιοδικά όπως η «Πτήση και Διάστημα» και η «Στρατιωτική Επιθεώρηση» παρέχει επιπλέον τεχνική πληροφόρηση, αξιολογήσεις ικανότητας και αναλύσεις ισχύος που ενισχύουν την αποτίμηση των επιχειρησιακών παραμέτρων της ελληνικής αποτροπής.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση αναδεικνύει την ανάγκη για ενσωμάτωση θεωρητικών προσεγγίσεων με στρατηγικές και πολιτικές εφαρμογές. Ο συνδυασμός αυτών των προσεγγίσεων επιτρέπει μια πληρέστερη ανάλυση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής, ενισχύοντας την αξιοπιστία και τη συστηματική τεκμηρίωση της παρούσας μελέτης.

3. Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία ακολουθεί μια διεπιστημονική μεθοδολογική προσέγγιση που εδράζεται κυρίως στις στρατηγικές σπουδές, τις διεθνείς σχέσεις και την πολιτική ανάλυση. Χρησιμοποιεί ποιοτική μεθοδολογία με βάση την ανάλυση περιεχομένου, τη μελέτη περίπτωσης (case study), και τη συγκριτική στρατηγική θεώρηση.

Η κύρια μέθοδος είναι η ανάλυση περιεχομένου πρωτογενών και δευτερογενών πηγών: κυβερνητικά έγγραφα, επίσημες δηλώσεις, συνθήκες, αμυντικά δόγματα, δημοσιεύσεις think tanks, επιστημονικά άρθρα και συγγράμματα. Εξετάζονται επίσης πολιτικές και στρατιωτικές δηλώσεις κρίσιμων φορέων, όπως το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το NATO και κρατικοί δρώντες (ΗΠΑ, Γαλλία, Τουρκία).

Η εργασία βασίζεται σε θεωρητικό πλαίσιο που εμπνέεται κυρίως από τη ρεαλιστική σχολή των διεθνών σχέσεων, εμπλουτισμένη με στοιχεία στρατηγικής κουλτούρας, θεσμικής προσέγγισης και γεωπολιτικής θεώρησης. Στο πλαίσιο αυτό, η αποτροπή προσεγγίζεται ως πολιτικό, στρατιωτικό και επικοινωνιακό φαινόμενο, ενταγμένο στο εκάστοτε διεθνές και περιφερειακό σύστημα ισχύος.

Η μελέτη περίπτωσης της της Ανατολικής Μεσογείου (2020–2021) αποτελεί βασικό αναλυτικό πεδίο εμπειρικής εφαρμογής. Παράλληλα, πραγματοποιείται SWOT ανάλυση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής ως εργαλείο στρατηγικής αποτίμησης.

Τέλος, το ερευνητικό εργαλείο της βιβλιογραφικής επισκόπησης χρησιμοποιείται για την αποτύπωση των θεωρητικών, στρατηγικών και γεωπολιτικών διαστάσεων της αποτροπής, με σκοπό την αξιολόγηση της ελληνικής περίπτωσης υπό το φως των σύγχρονων διεθνών εξελίξεων.

4. Θεωρητικό Πλαίσιο

Η στρατηγική της αποτροπής ως θεμελιώδες στοιχείο της διεθνούς ασφάλειας βασίζεται σε ένα πολυδιάστατο θεωρητικό οικοδόμημα που εκτείνεται από την αρχαιότητα έως τις πιο πρόσφατες εξελίξεις στις στρατηγικές σπουδές και τις διεθνείς σχέσεις. Η έννοια της αποτροπής εδράζεται στην ικανότητα ενός κράτους να επηρεάζει τον υπολογισμό κόστους-οφέλους ενός εν δυνάμει αντιπάλου, αποτρέποντάς τον από επιθετική ενέργεια, όχι μόνο με την υπόσχεση αντιποίνων, αλλά και με την επίδειξη στρατηγικής αξιοπιστίας και πολιτικής βούλησης (Schelling, 1966; Κολιόπουλος, 2008).

Η ρεαλιστική σχολή των διεθνών σχέσεων αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο της αποτροπής. Ο Kenneth Waltz (1979) περιέγραψε ένα άναρχο διεθνές σύστημα στο οποίο τα κράτη, ως κύριοι δρώντες, επιδιώκουν την επιβίωση μέσω της ισχύος. Η δομική αναρχία καθιστά την αποτροπή αναγκαία στρατηγική προσαρμογή. Ο John Mearsheimer (2001) εισάγει τη θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού, υποστηρίζοντας ότι τα κράτη επιδιώκουν τη μέγιστη ισχύ για να εξασφαλίσουν την ασφάλειά τους, εντείνοντας την ανάγκη για αποτελεσματική αποτροπή μέσω πειστικής ισχύος και ξεκάθαρων στρατηγικών προθέσεων.

Ο Thomas Schelling ανέπτυξε τη θεωρία της στρατηγικής της απειλής και της προσδοκίας, θέτοντας τα θεμέλια της θεωρητικής κατανόησης της αποτροπής ως «τέχνης της επικοινωνίας των απειλών» (Schelling, 1966). Η αποτροπή, κατά τον Schelling, δεν επιδιώκει τη χρήση της ισχύος αλλά την επίδειξή της με τρόπο που να επηρεάζει τη συμπεριφορά του αντιπάλου μέσω της προσδοκίας κόστους.

Στο έργο του Robert Jervis (1976), η αντίληψη και η παρερμηνεία των σημάτων αποτροπής παίζουν κρίσιμο ρόλο. Η ψυχολογική διάσταση ενισχύεται από τη στρατηγική κουλτούρα, όπως περιγράφεται από τον Johnston (1995), η οποία επηρεάζει τη συμπεριφορά των κρατών σε στρατηγικά διλήμματα, υπογραμμίζοντας ότι η αποτροπή δεν είναι μηχανιστική αλλά ενσωματώνει πολιτισμικά και ιστορικά χαρακτηριστικά.

Από την ελληνική σκοπιά, οι Πλατιάς και Κολιόπουλος ενσωματώνουν τη στρατηγική θεωρία με ιστορικά παραδείγματα, όπως αυτά του Θουκυδίδη, του Sun Tzu και της Σπαρτιατικής και Αθηναϊκής υψηλής στρατηγικής. Η στρατηγική, όπως ορίζεται από τους συγγραφείς αυτούς, δεν είναι μόνο τεχνική διαχείριση ισχύος αλλά και πολιτική πράξη προσανατολισμένη στην επίτευξη εθνικών σκοπών. Το έργο «Η Τέχνη της Στρατηγικής» αναδεικνύει την έννοια της στρατηγικής συνέχειας, η οποία απαιτεί σταθερότητα στην αντίληψη απειλών και στον καθορισμό στρατηγικών προτεραιοτήτων.

Η ανάλυση της αποτροπής σε σύγχρονες συνθήκες προϋποθέτει επίσης τη σύνδεσή της με το δόγμα της ασφάλειας μέσω συμμαχιών (collective security) και της στρατηγικής ισορροπίας. Όπως επισημαίνει ο Barry Buzan (1991), η ασφάλεια είναι κοινωνική κατασκευή και εξαρτάται από την αλληλεπίδραση των κρατών και την αμοιβαία αναγνώριση των απειλών. Αυτή η οπτική ενισχύει την ανάγκη για θεσμική ενσωμάτωση της αποτροπής σε πολυμερή πλαίσια, όπως το NATO και η ΕΕ.

Η θεωρητική θεμελίωση της παρούσας μελέτης αξιοποιεί τη διασταύρωση ρεαλιστικών και κοινωνικών προσεγγίσεων, αναδεικνύοντας την αποτροπή όχι μόνο ως στρατιωτική τεχνική αλλά ως ολιστική στρατηγική. Η αποτροπή εδράζεται στην ισχύ, την αξιοπιστία και τη βούληση, αλλά και στην επικοινωνία, τη θεσμική σταθερότητα και την κοινωνική συνοχή. Το θεωρητικό πλαίσιο αυτό καθοδηγεί την αποτίμηση της ελληνικής στρατηγικής αποτροπής και προσφέρει τη μεθοδολογική βάση της παρούσας εργασίας.

5. Πολιτικός Ρεαλισμός

Ο πολιτικός ρεαλισμός στις διεθνείς σχέσεις αποτελεί μία από τις πιο διαχρονικές και επιδραστικές προσεγγίσεις στην ανάλυση του διεθνούς συστήματος, με επίκεντρο την ισχύ, την ασφάλεια και την επιβίωση των κρατών. Η πνευματική απαρχή του ρεαλισμού εντοπίζεται ήδη στην κλασική αρχαιότητα και συγκεκριμένα στον Θουκυδίδη, του οποίου το έργο *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* θεωρείται προδρομικό κείμενο της ρεαλιστικής σχολής. Αν και δεν διατυπώνει μια θεωρία με τη σύγχρονη έννοια του όρου, ο Θουκυδίδης, μέσα από την αφηγηματική του δομή και τις δραματοποιημένες αναπαραστάσεις πολιτικού λόγου, αναδεικνύει με μοναδική ευστοχία τους μηχανισμούς της ισχύος, της απειλής, της αποτροπής και της στρατηγικής σκέψης σε ένα αναρχικό διεθνές περιβάλλον (Θουκυδίδου *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* 1965-1968; Gilpin, 1986; Πλατιάς, 2000).

Η πιο χαρακτηριστική έκφραση του πολιτικού ρεαλισμού στον Θουκυδίδη εντοπίζεται στον Διάλογο των Μηλίων (5.84–116), όπου οι Αθηναίοι συνομιλούν με τους αντιπροσώπους της Μήλου, μιας μικρής και ουδέτερης πόλης. Η επιχειρηματολογία των Αθηναίων απορρίπτει ρητά κάθε επίκληση στη δικαιοσύνη ή στο ηθικό δίκαιο και εδράζεται στην ιδέα ότι οι ανθρώπινες υποθέσεις, ειδικά στη διεθνή σφαίρα, καθορίζονται από την ισχύ και την ανάγκη. Η περίφημη φράση «οι ισχυροί πράττουν ό,τι τους επιτρέπει η δύναμή τους και οι αδύναμοι υφίστανται ό,τι πρέπει να υποστούν» (Θουκυδίδης, 5.89) αποτυπώνει με τον πλέον ωμό τρόπο την ρεαλιστική θεώρηση της πολιτικής ως σχέσης κυριαρχίας. Ο πόλεμος, για τους Αθηναίους, είναι εργαλείο επιβολής και διασφάλισης της ηγεμονίας τους στο πλαίσιο μιας δυναμικής και ανταγωνιστικής ισορροπίας (Θουκυδίδου *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* 1965-1968).

Ο Διάλογος των Μηλίων δεν είναι μόνο μια ρητορική αναμέτρηση μεταξύ του ηθικού ιδεαλισμού των αδύναμων και του πραγματισμού των ισχυρών, αλλά και μια υπόμνηση των στρατηγικών διλημμάτων που γεννώνται σε συνθήκες ασυμμετρίας ισχύος. Η Αθήνα, όπως και κάθε άλλη υπερδύναμη, δεν μπορεί να επιτρέψει την αμφισβήτηση της εξουσίας της χωρίς να θέσει σε κίνδυνο την αξιοπιστία και την κυριαρχία της. Η εξόντωση των Μηλίων που ακολουθεί αποτελεί στρατηγική πράξη καταναγκασμού και παραδειγματισμού, εδραιώνοντας το θεμελιώδες αξίωμα του ρεαλισμού ότι η ασφάλεια εξαρτάται από την επιβολή ισχύος και όχι από το δίκαιο ή τις διεθνείς νόρμες (Lebow, 2001).

Ο Αθανάσιος Πλατιάς, στο έργο του *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη* (2000), προχωρά σε μια εκτενή και συστηματική ανάλυση της θουκυδίδειας

ιστοριογραφίας ως βάσης μιας διαχρονικής στρατηγικής σκέψης. Κατά τον Πλατιά, ο Θουκυδίδης δεν είναι απλώς ιστορικός· είναι αναλυτής της ανθρώπινης φύσης, της πολιτικής συμπεριφοράς και των αιτίων του πολέμου. Οι έννοιες της ισορροπίας ισχύος, του διλήμματος ασφάλειας, της αποτροπής και της αναθεωρητικής στρατηγικής διαπερνούν το έργο του με τρόπο που καθιστά τον Θουκυδίδη πρόδρομο όχι μόνο του ρεαλισμού αλλά και της σύγχρονης θεωρίας διεθνούς στρατηγικής (Πλατιάς, 2000).

Σύμφωνα με τον Πλατιά, ο Θουκυδίδης προσφέρει όχι μόνο ιστορικές περιγραφές, αλλά και αναλυτικά πρότυπα, με κυρίαρχο παράδειγμα τη σύγκρουση μεταξύ Σπάρτης και Αθήνας ως σύγκρουση μιας χερσαίας δύναμης που επιδιώκει τη διατήρηση του status quo και μιας ναυτικής ηγεμονίας με αναθεωρητικές τάσεις. Η τριπλή αιτία του πολέμου – φόβος, συμφέρον, τιμή – συγκροτεί έναν διαχρονικό ερμηνευτικό άξονα της διεθνούς πολιτικής (Πλατιάς, 2000). Ο φόβος της Σπάρτης απέναντι στην αυξανόμενη ισχύ της Αθήνας οδήγησε σε έναν αναπόφευκτο πόλεμο, φαινόμενο που μοιάζει με τη «παγίδα του Θουκυδίδη» (Thucydides Trap), έννοια που επανήλθε στη σύγχρονη γεωπολιτική ανάλυση αναφορικά με την άνοδο της Κίνας και την αμερικανική ηγεμονία (Allison, 2017).

Εκεί που ο Θουκυδίδης αποφεύγει την άμεση θεωρητικοποίηση, ο Πλατιάς προχωρά σε μια κωδικοποίηση του ρεαλισμού με όρους στρατηγικής λογικής. Εξηγεί πώς η αποτροπή βασίζεται στην αξιοπιστία της απειλής, πώς οι συμμαχίες μπορεί να μειώσουν ή να αυξήσουν την αβεβαιότητα, και πώς ο φόβος μπορεί να οδηγήσει σε προληπτική επιθετικότητα. Η στρατηγική, επομένως, συνιστά έναν μηχανισμό προσαρμογής των κρατών σε ένα περιβάλλον όπου η αναρχία αποκλείει τη σταθερή εμπιστοσύνη (Πλατιάς, 2010).

Ο Hans Morgenthau, στον οποίο οφείλεται η πρώτη συστηματική θεωρητικοποίηση του ρεαλισμού μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, θεμελιώνει την αντίληψή του στο ότι η διεθνής πολιτική διέπεται από νόμους που πηγάζουν από την ανθρώπινη φύση. Η επιθυμία για δύναμη είναι εγγενής στον άνθρωπο και επομένως προβάλλεται και στο πεδίο της πολιτικής. Ο Morgenthau (1948) υποστηρίζει ότι τα κράτη οφείλουν να ενεργούν με γνώμονα το «εθνικό συμφέρον οριζόμενο ως ισχύς». Αυτή η θέση συνδέεται άμεσα με τον ρεαλισμό του Θουκυδίδη, όπου η επιβίωση και η διατήρηση της ισχύος αποτελούν τις κύριες πολιτικές σταθερές.

Ωστόσο, ο Morgenthau αποδίδει μεγαλύτερη έμφαση στην ψυχολογική και ηθική διάσταση της εξουσίας, ενώ ο Θουκυδίδης εστιάζει στη δυναμική μεταξύ των πόλεων-κρατών και στις δομικές συνέπειες του πολέμου. Ο Πλατιάς συνδέει τις δύο οπτικές, προτείνοντας ότι η ουσία της διεθνούς πολιτικής έγκειται στη στρατηγική χρήση της ισχύος υπό συνθήκες αβεβαιότητας και ανταγωνισμού (Πλατιάς, 2010).

Ο Kenneth Waltz εισάγει μια διαφορετική προσέγγιση, αποσπώντας την προσοχή από την ανθρώπινη φύση και εστιάζοντας στη δομή του διεθνούς συστήματος. Στο έργο του *Theory of International Politics* (1979), υποστηρίζει ότι η αναρχία του συστήματος είναι αυτή που εξαναγκάζει τα κράτη να λειτουργούν με βάση την αυτοβοήθεια και την επιβίωση. Η ισχύς δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μέσο διατήρησης της ασφάλειας. Αυτή η θεωρία – γνωστή ως νεορεαλισμός ή δομικός ρεαλισμός – παρουσιάζει τα κράτη ως μονάδες πανομοιότυπες, που λειτουργούν με βάση λογικούς υπολογισμούς κινδύνου.

Σε αυτή τη θεώρηση, η πρωτοβουλία του ηγέτη περιορίζεται από την καταναγκαστική ισχύ της δομής. Αυτό διαφοροποιεί τον Waltz τόσο από τον Morgenthau όσο και από τον Θουκυδίδη και τον Πλατιά, οι οποίοι αποδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στη στρατηγική επιλογή και στην πολιτική ηγεσία. Ο Πλατιάς επιμένει ότι, ακόμη και εντός αναρχίας, η στρατηγική λογική απαιτεί αξιολόγηση, προσαρμογή και επικοινωνία προθέσεων (Πλατιάς, 2010).

Ο John Mearsheimer, τέλος, πηγαίνει πέρα από τον Waltz, προτείνοντας έναν επιθετικό νεορεαλισμό, στον οποίο η ασφάλεια επιτυγχάνεται όχι μέσω ισορροπίας, αλλά μέσω ηγεμονίας. Στο έργο του *The Tragedy of Great Power Politics* (2001), υποστηρίζει ότι τα κράτη επιδιώκουν να γίνουν η κυρίαρχη δύναμη στο σύστημά τους. Αυτή η συμπεριφορά εξηγείται όχι από την επιθετικότητα των ηγετών, αλλά από την ανάγκη ασφάλειας μέσα σε μια αναρχική και αβέβαιη διεθνή τάξη.

Η συλλογιστική αυτή, σε επίπεδο ιστορικού παραδείγματος, συναντά απήχηση στον Διάλογο των Μηλίων, όπου η Αθήνα απορρίπτει την ουδετερότητα όχι από επιθυμία για καταστροφή, αλλά ως στρατηγική ανάγκη. Ο Πλατιάς επισημαίνει ότι η ισχύς έχει και διαπραγματευτική διάσταση: δεν μετρά μόνο ως αριθμητικό μέγεθος, αλλά ως αντίληψη που τροποποιεί την συμπεριφορά των άλλων (Πλατιάς, 2010).

Συγκρίνοντας τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι ο Θουκυδίδης, όπως τον ερμηνεύει ο Πλατιάς, ενσωματώνει βασικά στοιχεία και από τα τρία μεγάλα ρεύματα του ρεαλισμού: από τον Morgenthau την ανθρώπινη φύση, από τον Waltz τη συστημική πίεση, και από τον Mearsheimer την ηγεμονική λογική. Το θουκυδίδειο έργο δεν περιορίζεται σε ένα επίπεδο· κινείται από τη στρατηγική ανάγκη στην ηθική σύγκρουση και από τη ρητορική επιβολής στην τραγωδία της εξουσίας. Ο πολιτικός ρεαλισμός, επομένως, δεν είναι μόνο μια θεωρία ισχύος, αλλά ένας τρόπος κατανόησης του κόσμου, με επίγνωση των ορίων, των φόβων και των επιλογών που διαμορφώνουν την ανθρώπινη ιστορία.

5.1.1. Θεωρία Ισορροπία Ισχύος (Balance of Power)

Η έννοια της ισορροπίας ισχύος είναι θεμελιώδης στη θεωρία των διεθνών σχέσεων και αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ρεαλιστικής σκέψης. Κατά τη βασική της σύλληψη, η ισορροπία ισχύος αναφέρεται στη διανομή στρατιωτικής, πολιτικής ή οικονομικής ισχύος μεταξύ κρατών ή συμμαχιών, κατά τρόπο ώστε να αποτρέπεται η κυριαρχία ενός μόνο δρώντα και να διατηρείται η σχετική σταθερότητα του διεθνούς συστήματος (Waltz, 1979). Η αρχή αυτή προϋποθέτει πως όταν μια δύναμη αυξάνει τη σχετική της ισχύ, οι άλλοι δρώντες του συστήματος είτε αυξάνουν τη δική τους είτε συνασπίζονται για να αποκαταστήσουν την ισορροπία.

Η πρώτη εκτενής περιγραφή αυτής της δυναμικής απαντάται ήδη στον Θουκυδίδη. Στο έργο του *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, ο ιστορικός αποτυπώνει το γεγονός ότι η άνοδος της Αθήνας προκάλεσε φόβο στη Σπάρτη, γεγονός που οδήγησε – κατά τα λεγόμενά του – στην αναπόφευκτη σύγκρουση των δύο μεγάλων ελληνικών πόλεων (Θουκυδίδης, 1.23). Αυτή η διατύπωση, ότι ο φόβος από την μεταβολή της ισχύος πυροδοτεί τον πόλεμο, αποτέλεσε το θεμέλιο για τη θεωρία της «παγίδας του

Θουκυδίδη» (Thucydides Trap), όπως διατυπώθηκε από τον Graham Allison (2017), και έχει βρει σύγχρονη εφαρμογή στην ανάλυση της σχέσης Ηνωμένων Πολιτειών και Κίνας. Η ισορροπία ισχύος, επομένως, λειτουργεί τόσο ως αποτροπή της ηγεμονίας όσο και ως εξισορροπητικός μηχανισμός έναντι της αλλαγής.

Στην κλασική ρεαλιστική προσέγγιση, όπως εκφράστηκε από τον Hans Morgenthau, η ισορροπία ισχύος συνδέεται με την ανθρώπινη φύση. Οι ηγέτες επιδιώκουν την ισχύ ως αυτοσκοπό, και η πολιτική ορίζεται ως διαρκής πάλη μεταξύ συμφερόντων. Ο Morgenthau (1948) αναφέρει ότι η διεθνής πολιτική διέπεται από «αντικειμενικούς νόμους» που απορρέουν από τη «λογική της δύναμης». Κατά συνέπεια, όταν μια δύναμη επιδιώκει την κυριαρχία, οι υπόλοιποι δρώντες αντιδρούν προκειμένου να αποκαταστήσουν την ισορροπία. Η ισορροπία αυτή δεν είναι αποτέλεσμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης ή θεσμικής σταθερότητας, αλλά αντίδραση στον φόβο και την ανασφάλεια. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Morgenthau θεωρεί την ισορροπία ισχύος ως «όρο επιβίωσης του διεθνούς συστήματος» (Morgenthau, 1948).

Η θέση του Morgenthau εμπλουτίζεται και συστηματοποιείται με τον νεορεαλισμό του Kenneth Waltz. Ο Waltz (1979) μεταφέρει την αιτιολόγηση από την ανθρώπινη φύση στη δομή του διεθνούς συστήματος. Για τον ίδιο, το διεθνές σύστημα είναι αναρχικό και απουσιάζει μια ανώτερη αρχή επιβολής. Τα κράτη, ως ομοιογενείς μονάδες που επιδιώκουν την επιβίωσή τους, οδηγούνται αναγκαστικά σε ισορροπία ισχύος. Δεν είναι η επιθυμία για κυριαρχία που καθοδηγεί, αλλά η επιθυμία για ασφάλεια μέσα σε συνθήκες αβεβαιότητας. Η ισορροπία ισχύος στον Waltz δεν είναι στρατηγική επιλογή, αλλά συστημική αναγκαιότητα – αποτέλεσμα των επαναλαμβανόμενων κινήσεων των κρατών σε περιβάλλον χωρίς κανόνες (Waltz, 1979).

Αυτή η θεώρηση διαφοροποιείται σημαντικά από τη θέση του John Mearsheimer, ο οποίος θεωρεί ότι τα κράτη, αντί να αμύνονται παθητικά, επιδιώκουν ενεργά την επέκταση της ισχύος τους ώστε να αποκτήσουν ηγεμονική θέση. Ο επιθετικός ρεαλισμός του Mearsheimer (2001) βλέπει την ισορροπία ισχύος ως προσωρινή και εύθραυστη· τα κράτη, αν τους δοθεί η ευκαιρία, θα επιδιώξουν την απόλυτη υπεροχή. Έτσι, ο ανταγωνισμός και οι συγκρούσεις δεν είναι αποτέλεσμα λανθασμένων υπολογισμών, αλλά συνέπεια του τρόπου λειτουργίας του ίδιου του συστήματος. Ο Mearsheimer δείχνει πως η διαρκής αναζήτηση ισχύος είναι ο μόνος ασφαλής δρόμος σε ένα επικίνδυνο και αναρχικό διεθνές περιβάλλον.

Η ισορροπία ισχύος δεν περιορίζεται μόνο σε διακρατικές σχέσεις. Ο Hedley Bull, σε μια πιο συναινετική προσέγγιση, υποστηρίζει ότι παρά την απουσία παγκόσμιας κυβέρνησης, τα κράτη αναγνωρίζουν μεταξύ τους ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς που δημιουργούν ένα είδος «αναρχικής κοινωνίας» (Bull, 1977). Η ισορροπία ισχύος λειτουργεί ως ένας τέτοιος μηχανισμός αυτορρύθμισης: δεν προκύπτει από σύμπνοια ή ηθική, αλλά από τον φόβο απέναντι στην κυριαρχία και από την αμοιβαία ανάγκη για διατήρηση της τάξης.

Στο πλαίσιο αυτό, η στρατηγική σημασία της ισορροπίας είναι έκδηλη. Ο Αθανάσιος Πλατιάς, ερμηνεύοντας τον Θουκυδίδη, δείχνει πως η ισορροπία δεν είναι απλώς κατανομή ισχύος, αλλά μια διαδικασία στρατηγικού υπολογισμού. Ο φόβος, η αβεβαιότητα και η αξιολόγηση της πρόθεσης του άλλου είναι εξίσου σημαντικά με την υλική ισχύ. Ο Πλατιάς (2010) υποστηρίζει ότι οι πόλεις-κράτη του Πελοποννησιακού

Πολέμου προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους βάσει στρατηγικών επιλογών, επιδιώκοντας είτε την εξισορρόπηση είτε την αναθεώρηση του συστήματος. Για τον ίδιο, η στρατηγική σκέψη αποτελεί το πραγματικό υπόβαθρο της ισορροπίας ισχύος, όχι μόνο η αριθμητική σύγκριση δυνάμεων.

Η ισορροπία ισχύος έχει επίσης κριθεί ως περιορισμένη έννοια από ορισμένους μελετητές. Ο Richard Ned Lebow (2001), επηρεασμένος από τον Θουκυδίδη, σημειώνει ότι η πολιτική συμπεριφορά των κρατών δεν καθορίζεται μόνο από την ισχύ ή τον φόβο, αλλά και από έννοιες όπως η τιμή και η ταυτότητα. Η προσέγγιση αυτή επισημαίνει ότι η ισορροπία ισχύος παραγνωρίζει τις εσωτερικές δομές και αξίες των κρατών, που επηρεάζουν τη στρατηγική τους λογική.

Η αρχή της ισορροπίας ισχύος έχει βρει εφαρμογή σε πολλά ιστορικά παραδείγματα, τα οποία καταδεικνύουν τη διαχρονική της σημασία στη διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σύστημα της Βιέννης του 1815, όπου η συγκρότηση της Ιεράς Συμμαχίας αποσκοπούσε στην αποκατάσταση και διατήρηση της ισορροπίας ισχύος απέναντι στη Γαλλία, μετά τη γεωπολιτική αναστάτωση που προκάλεσαν οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι.

Κατά τις δεκαετίες που ακολούθησαν, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η πολιτική του κατευνασμού στη δεκαετία του 1930, η οποία, ενώ επιχειρούσε να αποτρέψει μια νέα παγκόσμια σύρραξη μέσω παραχωρήσεων προς τις αναθεωρητικές δυνάμεις, κατέληξε σε πλήρη αποτυχία. Η αποτυχία αυτή οδήγησε τελικά στη στρατηγική ανασυγκρότηση της ισορροπίας μέσω της εμπλοκής των μεγάλων δυνάμεων στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Τέλος, η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου ανέδειξε μια ιδιαίτερη μορφή ισορροπίας ισχύος, γνωστή ως "ισορροπία τρόμου". Σε αυτή την περίπτωση, η ύπαρξη πυρηνικών οπλοστασίων από τις δύο υπερδυνάμεις – τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Σοβιετική Ένωση – διαμόρφωσε μια μορφή πυρηνικής αποτροπής, η οποία, σύμφωνα με τον Jervis (1979), λειτούργησε ως σταθεροποιητικός παράγοντας στο διεθνές σύστημα, αποτρέποντας την άμεση σύγκρουση.

Στον σημερινό κόσμο, η έννοια παραμένει ζωντανή αλλά αμφισβητείται. Η ανάδυση της Κίνας, η μεταψυχροπολεμική στρατηγική των ΗΠΑ και η σχετική αποδυνάμωση θεσμών όπως ο ΟΗΕ, έχουν οδηγήσει σε νέες μορφές ισορροπίας: πολυπολική, ασύμμετρη ή περιφερειακή. Ορισμένοι μελετητές μιλούν για «soft balancing» (Pape, 2005), δηλαδή για μη στρατιωτικές μορφές εξισορρόπησης όπως η διπλωματία, η οικονομική συνεργασία ή οι θεσμικές συμμαχίες.

Η ισορροπία ισχύος, επομένως, δεν είναι στατική έννοια. Αντικατοπτρίζει τις βασικές δυναμικές αλληλεπίδρασης στο διεθνές σύστημα και υπογραμμίζει το διαρκές δίλημμα μεταξύ κυριαρχίας και ασφάλειας. Είναι ταυτόχρονα μηχανισμός αποτροπής και αιτία ανταγωνισμού. Και, όπως έδειξε πρώτος ο Θουκυδίδης, ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονται την αλλαγή ισχύος μπορεί να αποβεί πιο καθοριστικός από την ίδια την αλλαγή.

5.1.2. Δίλημμα Ασφαλείας και Παγίδα του Θουκυδίδη

Η θεωρία της ισορροπίας ισχύος, όπως αναπτύχθηκε στον ρεαλισμό, αποτελεί την κυριότερη απάντηση του διεθνούς συστήματος στην αβεβαιότητα και στην αναρχία. Παρ' όλα αυτά, η ίδια η λειτουργία αυτής της ισορροπίας γεννά μια σειρά από εντάσεις και παγίδες που καθιστούν τον μηχανισμό της ασταθή και ενίοτε επικίνδυνο. Δύο από τις πιο θεμελιώδεις εκφάνσεις αυτής της δυσλειτουργίας είναι το δίλημμα ασφαλείας και η παγίδα του Θουκυδίδη – φαινόμενα που δεν αναιρούν, αλλά αντίθετα αποκαλύπτουν τα ενδογενή όρια της ισορροπίας ισχύος ως στρατηγικής σταθεροποίησης.

Το δίλημμα ασφαλείας, όπως το διατύπωσε ο John Herz (1950) και ανέπτυξε περαιτέρω ο Robert Jervis (1978), συνίσταται στο φαινόμενο κατά το οποίο μια ενέργεια ενός κράτους με αμυντική πρόθεση – όπως η ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων ή η στρατηγική του θωράκιση – ερμηνεύεται από τον αντίπαλο ως επιθετική προετοιμασία. Ως αποτέλεσμα, ακολουθεί κύκλος εξισορρόπησης, αύξησης απειλής και τελικά αστάθειας. Αυτή η λογική απαντάται διαχρονικά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ειδικά μετά το 1974, όπου η κάθε προσπάθεια της Ελλάδας να διατηρήσει επαρκή αποτρεπτική ισχύ αντιμετωπίστηκε από την Τουρκία ως πρόκληση· ενώ αντίστοιχα η Τουρκία, διεκδικώντας ρόλο περιφερειακής δύναμης, δημιούργησε διαρκώς αυξανόμενη στρατηγική ανασφάλεια στην ελληνική πλευρά.

Ο Θουκυδίδης, ήδη από τον 5ο αιώνα π.Χ., καταγράφει αυτή τη στρατηγική ψυχολογία: «Η αύξηση της δύναμης της Αθήνας και ο φόβος που ενέπνευσε στη Σπάρτη έκανε αναπόφευκτο τον πόλεμο» (1.23). Το ίδιο μοτίβο μπορεί να παρατηρηθεί και στο Αιγαίο, όπου η σταδιακή αλλαγή ισχύος, τεχνολογίας και πολιτικής βούλησης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας δημιουργεί εστίες τριβής, ακόμα και σε περιόδους επίσημης ειρήνης (CIA, 2009). Η αντίληψη ότι ο άλλος δύναται στο μέλλον να απειλήσει την ισορροπία οδηγεί σε στρατηγικές συσσωρεύσεις και σε εξωτερικές συμμαχίες που, ενώ στοχεύουν στην ασφάλεια, τροφοδοτούν νέο κύκλο δυσπιστίας. Ο Αθανάσιος Πλατιάς (2010) υποστηρίζει ότι η διαχείριση της ισχύος οφείλει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο την πραγματική ισχύ αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτή γίνεται αντιληπτή από τον αντίπαλο – έναν θεμελιώδη παράγοντα για την αποτροπή κλιμάκωσης.

Ακόμη πιο επικίνδυνη μορφή αυτής της δυναμικής αποτελεί η παγίδα του Θουκυδίδη (Allison, 2017), όπου μια ανερχόμενη δύναμη αμφισβητεί το ισχύον status quo και οδηγεί το σύστημα σε πολεμική σύγκρουση. Αν και η σύγκριση μεταξύ ΗΠΑ–Κίνας είναι το πιο προβεβλημένο παράδειγμα σήμερα, το σχήμα αυτό έχει εφαρμογή και στην τουρκική αναθεωρητική στρατηγική, ειδικά μετά το 2016. Η Τουρκία, με την προσπάθεια προβολής ισχύος στη Μεσόγειο, την ενεργοποίηση του δόγματός της «Γαλάζιας Πατρίδας» και τη σύναψη στρατιωτικών συμφωνιών σε Λιβύη και Καύκασο, εμφανίζει τα χαρακτηριστικά μιας δύναμης που θεωρεί την παρούσα ισορροπία περιοριστική και επιχειρεί να την ανατρέψει. Η Ελλάδα, με τη σειρά της, αμύνεται τόσο μέσω ενίσχυσης των εξοπλισμών όσο και με την προσφυγή σε στρατηγικές συμμαχίες – χαρακτηριστικό παράδειγμα η ελληνογαλλική στρατηγική συμφωνία και η ελληνοαμερικανική αμυντική συνεργασία.

Η ρεαλιστική ερμηνεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, υπό το πρίσμα της ισορροπίας ισχύος, δεν μπορεί να αγνοήσει αυτές τις διαστάσεις. Ο Kenneth Waltz θα έβλεπε τις ελληνικές κινήσεις ως αντίδραση σε δομικό καταναγκασμό: η ενίσχυση της Τουρκίας επιβάλλει στην Ελλάδα την εξισορρόπηση. Ο John Mearsheimer θα τόνιζε ότι η Τουρκία, δρώντας ως επιθετικός παίκτης, επιδιώκει περιφερειακή ηγεμονία – κάτι που εξηγεί την επιμονή της σε εναέρια παραβίαση κυριαρχικών δικαιωμάτων, τη στρατικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής και την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάννης. Ο Hans Morgenthau, σε αντίθεση, θα εστίαζε στην ανθρώπινη βούληση και στην επιθυμία ισχύος ως αιτία αυτών των επαναλαμβανόμενων συγκρούσεων, αναγνωρίζοντας τη σημασία της διπλωματίας ως αναγκαίο φρένο στην αναρχία της ισχύος.

Η στρατηγική που ακολουθεί η Ελλάδα, λοιπόν, αντανακλά τη λογική της εξισορρόπησης (balancing) απέναντι σε μια αναθεωρητική Τουρκία, μέσω εξωτερικής εξισορρόπησης (συμμαχίες) και εσωτερικής εξισορρόπησης (εξοπλιστικά προγράμματα, επενδύσεις στην αποτρεπτική ισχύ). Παράλληλα, ορθά επιδιώκει την κατασκευή αποτρεπτικής αξιοπιστίας, όχι απλώς με όρους υλικής ισχύος αλλά και με στρατηγική σαφήνεια – ώστε να διαμορφώσει ένα πλαίσιο σταθερότητας μέσω προβλεψιμότητας. Όπως υποστηρίζει ο Πλατιάς, η στρατηγική είναι περισσότερο τέχνη επικοινωνίας και αντίληψης παρά σωρευτικό άθροισμα δυνάμεων (Πλατιάς, 2010).

Η ελληνοτουρκική περίπτωση δείχνει ότι η ισορροπία ισχύος δεν αρκεί. Αν δεν συνοδεύεται από θεσμούς αποκλιμάκωσης, δίαυλους στρατηγικής επικοινωνίας και κοινές προσδοκίες για τη μορφή του status quo, τότε ενδέχεται να λειτουργήσει ως μηχανισμός αποσταθεροποίησης. Το δίλημμα ασφαλείας και η παγίδα του Θουκυδίδη υπενθυμίζουν πως η διατήρηση της ειρήνης εξαρτάται όχι μόνο από την ισχύ αλλά και από την ικανότητα των ηγεσιών να διαβάζουν με οξυδέρκεια τις προθέσεις του αντιπάλου και να κατανοούν τα όρια του καταναγκασμού.

Συνεπώς, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις προσφέρουν ένα ζωντανό παράδειγμα για την εφαρμογή των κεντρικών θεωρητικών εργαλείων του ρεαλισμού. Η ισορροπία ισχύος, η διαχείριση του φόβου, η στρατηγική αποτροπή και η πολιτική της ηγεμονίας δεν είναι αφηρημένες θεωρίες – είναι πραγματικές δυνάμεις που καθορίζουν την ασφάλεια, τη διπλωματία και τη στρατηγική κουλτούρα των κρατών. Όπως έδειξε πρώτος ο Θουκυδίδης, και όπως μας υπενθυμίζει η σύγχρονη στρατηγική σκέψη, η πολιτική των διεθνών σχέσεων διαμορφώνεται όχι μόνο από αυτό που «είναι», αλλά κυρίως από αυτό που φοβόμαστε ότι θα γίνει.

6. Θεωρία Αποτροπής

Η θεωρία της αποτροπής (deterrence theory) κατέχει κεντρική θέση στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής. Αποτελεί εργαλείο με το οποίο τα κράτη επιχειρούν να αποτρέψουν την επιθετικότητα τρίτων, κυρίως μέσω της προβολής ισχύος και της απειλής αντιπάλων, με στόχο να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των δυνητικών αντιπάλων. Ο Thomas C. Schelling (1966), στο έργο του "Arms and Influence", διατύπωσε τη θεμελιώδη διάκριση μεταξύ αποτροπής (deterrence) και εξαναγκασμού (compellence), επισημαίνοντας πως η αποτροπή επιδιώκει να διατηρήσει το status quo μέσω της απειλής κόστους, χωρίς την άμεση χρήση βίας. Ο Robert Jervis (1976) ανέδειξε τη σημασία της αντίληψης και της επικοινωνίας στη διαδικασία αποτροπής: η επιτυχής αποτροπή προϋποθέτει πως ο αντίπαλος θα κατανοήσει και θα πιστέψει τόσο στην ικανότητα όσο και στη βούληση του αποτρεπτικού δρώντος. Στον Ψυχρό Πόλεμο, η θεωρία της πυρηνικής αποτροπής διαμόρφωσε στρατηγικά δόγματα όπως αυτό της «Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής» (MAD). Παρόλο που το περιβάλλον ασφαλείας μετά το 1990 άλλαξε, βασικά στοιχεία αυτής της θεωρίας εξακολουθούν να ισχύουν, ιδίως στο επίπεδο της αποτροπής συμβατικών ή υβριδικών απειλών. Η στρατηγική αποτροπής διακρίνεται συνήθως στις εξής μορφές: Αποτροπή μέσω τιμωρίας (deterrence by punishment): η απειλή σημαντικού κόστους σε περίπτωση επίθεσης. Αποτροπή μέσω άρνησης (deterrence by denial): η αποδυνάμωση της προσδοκίας επιτυχίας μιας επιθετικής ενέργειας. Αποτροπή μέσω ανάδειξης κόστους (risk manipulation): η δημιουργία αβεβαιότητας για το αποτέλεσμα μιας κρίσης. Ο Glenn Snyder (1961) και ο Patrick Morgan (2003) προσέφεραν χρήσιμες ταξινομήσεις και επεκτάσεις της αποτροπής, συμπεριλαμβάνοντας την "γενική" και την "άμεση" αποτροπή, ενώ παράλληλα διατύπωσαν τον ρόλο της στρατηγικής αβεβαιότητας στην ενίσχυση της αξιοπιστίας. Η αποτροπή δεν είναι μονοδιάστατη. Όπως έχει δείξει ο Colin S. Gray (1999, σσ. 17–21) η στρατηγική είναι μια ολιστική λειτουργία που συνδυάζει στρατιωτικά, πολιτικά, διπλωματικά, οικονομικά και ψυχολογικά στοιχεία. Η επιτυχής αποτροπή προϋποθέτει συνέπεια λόγων και πράξεων, αξιοπιστία, εσωτερική συνοχή και διεθνή στήριξη. Η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική έχει ενσωματώσει βασικές αρχές της θεωρίας αποτροπής. Η πολιτική πρόθεση υπεράσπισης εθνικής κυριαρχίας, η επιχειρησιακή αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων και η σύναψη ισχυρών διμερών και πολυμερών συμμαχιών συγκροτούν ένα σύστημα αποτροπής που στοχεύει στην αποθάρρυνση του τουρκικού αναθεωρητισμού. Η θεωρία αποτροπής, εμπλουτισμένη με τη σύγχρονη στρατηγική κουλτούρα (Johnston, 1995), τη γεωπολιτική θεώρηση (Πλατιάς & Κολιόπουλος), και τις θεσμικές διαστάσεις της συλλογικής ασφάλειας (Buzan, 1991), συνιστά το θεωρητικό θεμέλιο για την κατανόηση των στρατηγικών επιλογών ενός μεσαίου κράτους όπως η Ελλάδα, εντός ενός πολυκεντρικού και ασταθούς διεθνούς συστήματος.

Σύμφωνα με τον Κολιόπουλο στο έργο του «Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα» (2008), οι βασικές μορφές αποτροπής περιλαμβάνουν:

Αποτροπή μέσω φυσικής παρουσίας (deterrence by presence): Πρόκειται για ένα είδος αποτροπής που επιτυγχάνεται με την εγκατάσταση είτε ουσιαστικών είτε συμβολικών στρατιωτικών δυνάμεων σε περιοχές όπου επιδιώκεται η αποτροπή. Στόχος είναι να δοθεί στον αντίπαλο σαφές μήνυμα τόσο για τη βούλησή μας να υλοποιήσουμε την

αποτρεπτική μας στάση όσο και για την επιχειρησιακή μας ετοιμότητα να εμπλακούμε σε ενδεχόμενη ευρείας κλίμακας στρατιωτική αναμέτρηση. Ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης ήταν η στάθμευση αμερικανικών στρατευμάτων στο Δυτικό Βερολίνο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Αν και από μόνα τους δεν μπορούσαν να αποκρούσουν πιθανή σοβιετική επίθεση, η παρουσία τους λειτουργούσε αποτρεπτικά, καθώς οποιαδήποτε επίθεση εναντίον τους θα μπορούσε να πυροδοτήσει γενικευμένο πόλεμο.

Αποτροπή μέσω αμυντικών δυνατοτήτων (deterrence by defense): Εδώ η αποτροπή επιδιώκεται με την ύπαρξη ισχυρών, αξιόπιστων αμυντικών μηχανισμών. Αν και άμυνα και αποτροπή είναι δύο διαφορετικές έννοιες, η ύπαρξη στιβαρής άμυνας ενισχύει σαφώς την αποτρεπτική ισχύ. Παρόμοια είναι και η αποτροπή μέσω άρνησης της επιτυχίας του αντιπάλου (deterrence by denial), η οποία δεν εστιάζει στο να αποτρέψει τη ζημία που θα προκαλέσει ο εχθρός, αλλά στο να τον αποτρέψει από το να επιτύχει τους σκοπούς του. Η ιδέα είναι ότι ακόμη και αν υφιστούμε κόστος, ο αντίπαλος δεν θα κατορθώσει να αποκομίσει ουσιαστικά οφέλη.

Αποτροπή μέσω απειλής αντιποίνων (deterrence by retaliation): Η αποτροπή σε αυτή την περίπτωση βασίζεται στην απειλή ανταπόδοσης, δηλαδή στην πρόθεση πρόκλησης κόστους στον αντίπαλο αν προχωρήσει σε επιθετικές ενέργειες. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η πυρηνική απειλή των Ηνωμένων Πολιτειών εναντίον σοβιετικών αστικών κέντρων, σε περίπτωση που η Σοβιετική Ένωση επιτίθετο στην Κεντρική Ευρώπη. Αυτή η μορφή αποτροπής δεν περιορίζεται στα πυρηνικά όπλα· μπορεί να υλοποιηθεί και με συμβατικές δυνάμεις, όπως με αεροπορικές επιδρομές ή ναυτικές επιχειρήσεις. Μια ειδική εκδοχή είναι η απειλή οριζόντιας κλιμάκωσης, όπου η απάντηση μπορεί να επεκταθεί σε άλλες γεωγραφικές περιοχές ή επίπεδα σύγκρουσης.

Εθνική αποτροπή: Αναφέρεται στην αποτρεπτική ικανότητα που προέρχεται αποκλειστικά από τις εθνικές στρατιωτικές και πολιτικές δυνατότητες ενός κράτους, χωρίς εξωτερική υποστήριξη.

Διεθνής αποτροπή: Αυτή η μορφή αποτροπής βασίζεται σε συμμαχικές δομές ή στη στήριξη τρίτων χωρών. Ένα ιστορικό παράδειγμα είναι η ελληνική στρατηγική αποτροπής κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η οποία βασίστηκε εν πολλοίς στη συνολική αποτρεπτική ισχύ του ΝΑΤΟ έναντι του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Προεκτεταμένη αποτροπή (extended deterrence): Πρόκειται για την περίπτωση κατά την οποία μια δύναμη προσφέρει αποτροπή για λογαριασμό τρίτων. Αυτό σημαίνει πως αν μια τρίτη χώρα δεχθεί επίθεση, ο αποτρεπτικός δρώντας θα επιβάλει σημαντικό κόστος στον επιτιθέμενο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η αποτροπή των ΗΠΑ απέναντι σε ενδεχόμενη σοβιετική επίθεση στη Δυτική Ευρώπη, αλλά και η στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας έναντι τουρκικής επίθεσης στην ελεύθερη Κύπρο. Η προεκτεταμένη αποτροπή είναι από τη φύση της λιγότερο αξιόπιστη, καθώς ο αποτρεπτικός δρών δεν υπερασπίζεται τη δική του εθνική επικράτεια, γεγονός που ενδέχεται να οδηγήσει τον αντίπαλο στο συμπέρασμα ότι η αποτρεπτική απειλή δεν είναι πειστική.

Ενδοπολεμική αποτροπή (intra-war deterrence): Ο όρος αυτός αναφέρεται στην αποτροπή που εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων, με σκοπό την

αποθάρρυνση του αντιπάλου από την περαιτέρω κλιμάκωση της έντασης ή την αλλαγή της μορφής και έντασης της σύγκρουσης.

Ελάχιστη και πεπερασμένη αποτροπή (minimum and finite deterrence): Αυτές οι έννοιες προέρχονται από την πυρηνική στρατηγική και αναφέρονται στη διατήρηση ενός περιορισμένου αριθμού πυρηνικών όπλων, των οποίων η χρήση στοχεύει αποκλειστικά σε εχθρικές πόλεις και όχι σε στρατιωτικά πυρηνικά συστήματα. Αυτή η στρατηγική υιοθετείται κυρίως από μικρές και μεσαίες πυρηνικές δυνάμεις, όπως η Γαλλία, η Κίνα ή ενδεχομένως η Βόρεια Κορέα, και διαφοροποιείται από τα πιο σύνθετα και εκτεταμένα πυρηνικά δόγματα των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ρωσίας.

6.1. Εφαρμογή του Θεωρητικού Πλαισίου στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις

Η θεωρία της αποτροπής (deterrence theory) κατέχει κομβική θέση στο ερμηνευτικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων, η οποία έχει βαθιές ρίζες στη σκέψη του Θουκυδίδη και συστηματοποιήθηκε αργότερα από στοχαστές όπως οι Morgenthau, Waltz και Mearsheimer, προσφέρει το αναγκαίο υπόβαθρο για την κατανόηση της αποτροπής ως μέσου διαχείρισης της στρατηγικής ανασφάλειας (Morgenthau, 1948; Waltz, 1979; Mearsheimer, 2001).

Στον πυρήνα της αποτροπής βρίσκεται η προσπάθεια ενός κράτους να πείσει τον αντίπαλό του ότι οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια θα επιφέρει κόστος μεγαλύτερο από το πιθανό όφελος. Ο Thomas C. Schelling (1966), στο έργο του *Arms and Influence*, όρισε με σαφήνεια τη διαφορά ανάμεσα στην αποτροπή και στον εξαναγκασμό, υπογραμμίζοντας ότι η αποτροπή βασίζεται στην απειλή κόστους για τη διατήρηση του status quo, ενώ ο εξαναγκασμός αποσκοπεί στην αλλαγή της συμπεριφοράς του άλλου. Ο Robert Jervis (1976), στο *Perception and Misperception in International Politics*, τόνισε ότι η αξιοπιστία της απειλής είναι θεμελιώδης για την επιτυχία της αποτροπής. Αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο στο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, όπου η αμφισβήτηση της αξιοπιστίας της ελληνικής αποτροπής από την Τουρκία μπορεί να οδηγήσει σε κρίσεις, όπως συνέβη στα Ίμια (1996) ή με την κρίση του Oruc Reis (2020).

Η Ελλάδα, αντιμέτωπη με τον διαρκώς εξελισσόμενο τουρκικό αναθεωρητισμό, εφαρμόζει πολυδιάστατη αποτρεπτική στρατηγική. Πρωτίστως, επιδιώκει αποτροπή μέσω άρνησης (deterrence by denial), επενδύοντας σε ισχυρές ένοπλες δυνάμεις και αμυντικά συστήματα που καθιστούν αβέβαιη την επιτυχία μιας τουρκικής στρατιωτικής επιχείρησης. Η αμυντική θωράκιση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και η ενίσχυση της Πολεμικής Αεροπορίας με σύγχρονα αεροσκάφη Rafale και F-16 Viper αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Παράλληλα, η Ελλάδα εφαρμόζει αποτροπή μέσω τιμωρίας (deterrence by punishment), μέσω της δυνατότητας άμεσης ανταπόδοσης. Η ικανότητα διεξαγωγής επιχειρήσεων υψηλής έντασης και η στρατηγική στόχευση ευάλωτων σημείων του αντιπάλου λειτουργούν αποτρεπτικά. Εδώ υπεισέρχεται και η αποτροπή μέσω

ανάδειξης κόστους (risk manipulation), καθώς η Ελλάδα επιδιώκει να καταστήσει απρόβλεπτη την έκβαση μιας ελληνοτουρκικής σύγκρουσης, αποτρέποντας τη λήψη ρίσκου από την τουρκική πλευρά (Schelling, 1966).

Η στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας εμπλουτίζεται με προεκτεταμένη αποτροπή (extended deterrence) μέσω της εμπλοκής συμμαχιών. Οι στρατηγικές συμφωνίες με τη Γαλλία (2021) και τις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς και η ενισχυμένη παρουσία του NATO στο Αιγαίο, ενισχύουν την αποτρεπτική ισχύ της χώρας. Όμως, όπως υποστηρίζει ο Κολιόπουλος (2008), η προεκτεταμένη αποτροπή ενέχει το ρίσκο χαμηλής αξιοπιστίας, εφόσον οι τρίτες χώρες ενδέχεται να διστάσουν να εμπλακούν άμεσα σε διενέξεις που δεν αφορούν άμεσα τη δική τους ασφάλεια.

Η Ελλάδα επενδύει επίσης στην αποτροπή μέσω φυσικής παρουσίας (deterrence by presence), με τη συνεχή στρατιωτική επιτήρηση του Ανατολικού Αιγαίου και τη συχνή διεξαγωγή ασκήσεων υψηλής ετοιμότητας. Η αποτροπή μέσω αμυντικών δυνατοτήτων (deterrence by defense) ενισχύεται με το ευρύτερο δόγμα της εθνικής αποτροπής, το οποίο εδράζεται στη συνοχή, την πολιτική βούληση και την τεχνολογική αναβάθμιση.

Η εφαρμογή της θεωρίας αποτροπής στις ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν μπορεί να εξεταστεί ανεξάρτητα από τις θεωρητικές επισημάνσεις του ρεαλισμού. Ο Mearsheimer (2001) θα υποστήριζε ότι η Τουρκία, ως αναθεωρητική δύναμη, προσπαθεί να μεγιστοποιήσει την ισχύ της για να εξασφαλίσει ηγεμονία στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο. Η Ελλάδα, με τη σειρά της, λειτουργεί ως κράτος που εξισορροπεί (balancing), αξιοποιώντας τόσο εσωτερικά μέσα όσο και εξωτερικές συμμαχίες για την αποτροπή της ανατροπής του status quo. Η λογική αυτή αποτυπώνεται στην προσπάθεια για διατήρηση ενός αξιόπιστου και πολυεπίπεδου συστήματος αποτροπής, όπως το περιγράφουν οι Schelling (1966), Snyder (1961) και Gray (1999).

Η αξιολόγηση της ελληνικής στρατηγικής αποτροπής απαιτεί συνεχή ανάλυση της στρατηγικής κουλτούρας της Τουρκίας (Johnston, 1995), των κινήτρων της ηγεσίας της, καθώς και της αποτελεσματικότητας της ελληνικής αποτρεπτικής ρητορικής και ισχύος. Η στρατηγική αβεβαιότητα, όπως την προσδιόρισε ο Morgan (2003), μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά, αν και προϋποθέτει προσεκτική διαχείριση ώστε να μη μετατραπεί σε στρατηγική ασάφεια.

Σε ένα περιβάλλον όπου οι αντιλήψεις και οι προθέσεις μετρούν εξίσου με την υλική ισχύ, η ελληνική στρατηγική αποτροπής πρέπει να είναι συνεκτική, ευέλικτη και πειστική. Μόνο έτσι μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά στο πλαίσιο ενός αναρχικού, ασταθούς και ανταγωνιστικού περιφερειακού συστήματος, το οποίο θυμίζει με ανησυχητική ακρίβεια το θουκυδίδειο μοντέλο της τραγικής πολιτικής πραγματικότητας.

7. Ιστορικό Πλαίσιο Ελληνοτουρκικών Σχέσεων και Προηγούμενων Κρίσεων

Η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση έχει βαθιές ιστορικές ρίζες, με πολιτισμικές, θρησκευτικές και γεωπολιτικές διαστάσεις που ανάγονται στην Οθωμανική περίοδο και εδραιώνονται μετά την ίδρυση του ελληνικού και του τουρκικού κράτους. Παρά τις περιόδους ειρηνικής συνύπαρξης, οι σχέσεις των δύο κρατών χαρακτηρίζονται από διαδοχικές εντάσεις, με αποκορύφωμα την Εισβολή στην Κύπρο το 1974, η οποία λειτούργησε ως καταλύτης για την αλλαγή της ελληνικής στρατηγικής αντίληψης απέναντι στην Τουρκία (Πλατιάς & Κουράκης, 2021).

Από το 1974 και μετά, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις μπήκαν σε μια νέα φάση, όπου η έννοια της αποτροπής έγινε βασικός πυλώνας της ελληνικής στρατηγικής. Η κρίση του 1976 στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου και η σχεδόν πολεμική αντιπαράθεση του 1987, ανέδειξαν την ανάγκη για συγκροτημένη υψηλή στρατηγική από την πλευρά της Ελλάδας (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992).

Η κρίση των Ιμίων το 1996 υπήρξε καθοριστική. Η έννοια των «γκρίζων ζωνών» και η εμπλοκή των ΗΠΑ αποκάλυψαν την απουσία επιχειρησιακής ετοιμότητας και στρατηγικού σχεδιασμού. Κατά τον Συρίγο (2015), το επεισόδιο σηματοδότησε τη ριζική αναθεώρηση της ελληνικής αμυντικής πολιτικής με έμφαση στην αποτροπή μέσω ενίσχυσης του στρατιωτικού σκέλους.

Ακολούθησε η περίοδος προσέγγισης (1999–2004), όπου η «διπλωματία των σεισμών» και η υποστήριξη της ελληνικής πλευράς στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην Ε.Ε. έδωσαν την εντύπωση εξομάλυνσης. Παρά ταύτα, οι ουσιαστικές διαφορές δεν επιλύθηκαν (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2022).

Η δεκαετία 2010–2020 χαρακτηρίστηκε από επαναφορά της τουρκικής αναθεωρητικής στρατηγικής. Η ανάδυση του δόγματος «Γαλάζια Πατρίδα» (*Mavi Vatan*) και η τουρκική πολιτική των NAVTEX και γεωτρήσεων εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας κορυφώθηκαν στην κρίση του 2020 (Denizeau, 2021). Η απάντηση της Ελλάδας ήρθε μέσα από αναβαθμισμένες συμμαχίες, αμυντικές συμφωνίες (ιδίως με Γαλλία και ΗΠΑ), καθώς και την πρόταξη του διεθνούς δικαίου ως εργαλείο διπλωματικής αποτροπής (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2022).

Σύμφωνα με τον Βύρωνα Θεοδωρόπουλο (1988), η Τουρκία παραδοσιακά χρησιμοποιεί την ένταση ως εργαλείο εσωτερικής συσπείρωσης και εξωτερικής πίεσης. Η Ελλάδα, αντιθέτως, στηρίζεται σε στρατηγική σταθερότητας και δικαιοσύνης νομιμοποίησης.

Η περίοδος 2021–2025 βρίσκει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε μεταβατικό στάδιο. Από τη μια, υφίστανται θεσμικά κανάλια διαλόγου· από την άλλη, η επιμονή της Τουρκίας σε αναθεωρητικό λόγο και μονομερείς ενέργειες διατηρεί το κλίμα καχυποψίας. Η Ελλάδα, εφαρμόζοντας τη λογική της «ευέλικτης αποτροπής» (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2022), επενδύει στην τεχνολογική αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων και στην ενίσχυση της διεθνούς της θέσης (Voice of America, 2024; Reuters, 2024).

Η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων δείχνει ότι η αποτροπή, ο πολυεπίπεδος διπλωματικός σχεδιασμός και η στρατηγική κουλτούρα αποτελούν κρίσιμα εργαλεία για την υπεράσπιση της εθνικής κυριαρχίας και την αποφυγή σύρραξης (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2022; Mearsheimer, 2001).

7.1.1. Ανάλυση της Κρίσης του 2020 (Oruc Reis)

Η κρίση του 2020 ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία αποτελεί μια από τις πιο πρόσφατες και ενδεικτικές περιπτώσεις έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, συνδεδεμένη με τη στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας. Η κρίση πυροδοτήθηκε από την απόφαση της Τουρκίας να προχωρήσει σε σεισμικές έρευνες για κοιτάσματα υδρογονανθράκων με το ερευνητικό σκάφος Oruc Reis σε θαλάσσια περιοχή που η Ελλάδα θεωρεί ότι βρίσκεται εντός της δικής της υφαλοκρηπίδας. Οι ενέργειες αυτές αποτέλεσαν μέρος της ευρύτερης τουρκικής στρατηγικής της "Γαλάζιας Πατρίδας" (Mavi Vatan), η οποία προβλέπει επέκταση της τουρκικής κυριαρχίας σε μεγάλα τμήματα του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου.

Η περίοδος από τον Ιούλιο έως τον Δεκέμβριο του 2020 χαρακτηρίστηκε από έντονη κινητικότητα, τόσο επιχειρησιακή όσο και διπλωματική. Η κρίση δεν ήταν απλώς διμερής διαφορά, αλλά ένα κρίσιμο τεστ για την ευρωπαϊκή ενότητα, τη συνοχή του NATO και τις ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο. Η κλιμάκωση της έντασης δημιούργησε ανησυχίες για πιθανή στρατιωτική σύρραξη, κάτι που καθιστούσε την αποτροπή ως βασικό εργαλείο στρατηγικής.

Η αξιολόγηση της κρίσης του 2020, τόσο ως προς τις ενέργειες της Τουρκίας όσο και ως προς την επιχείρηση αποτροπής της Ελλάδας, πρέπει να γίνει λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική στρατηγική ισχύ, όπως υποστηρίζουν οι Mazis & Troulis (2020), τονίζοντας ότι η αποτροπή της τουρκικής «περιπετειώδους συμπεριφοράς» απαιτεί συστημική προσέγγιση.

Η ελληνική διπλωματική αντίδραση ήταν άμεση, πολύπλευρη και εξαιρετικά μεθοδική. Εκκινώντας από τη βάση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS), η Ελλάδα ανέδειξε τη νομιμότητα των διεκδικήσεών της και στράφηκε σε θεσμούς και εταίρους για υποστήριξη. Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι ενέργειες κορυφώθηκαν στη Σύνοδο Κορυφής της 1–2 Οκτωβρίου 2020, όπου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε αυστηρή γλώσσα καταδίκης κατά της Τουρκίας και έθεσε ως ενδεχόμενο την επιβολή στοχευμένων κυρώσεων. Η απόφαση αυτή ενίσχυσε την αξιοπιστία της ελληνικής αποτροπής και ενέγραψε την τουρκική παραβατικότητα στην ευρωπαϊκή ατζέντα ασφαλείας.

Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε σχετικό ψήφισμα τον Σεπτέμβριο 2020, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε διαρκώς υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Οι δηλώσεις στήριξης από Γαλλία, Αυστρία, Ολλανδία και Γερμανία – παρά τις επιμέρους αποχρώσεις – ενίσχυσαν τη διπλωματική πίεση προς την Τουρκία. Ειδικό ρόλο διαδραμάτισε η Γαλλία, η οποία –πέρα από τις δηλώσεις του Emmanuel Macron περί ανάγκης «ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας»– ανέπτυξε στρατιωτικές μονάδες στην περιοχή.

Στον διατλαντικό χώρο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, υπό τον Πρόεδρο Donald Trump, κάλεσαν σε διάλογο, ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών Mike Pompeo επισκέφθηκε την Κρήτη και εξέφρασε ξεκάθαρη στήριξη στην Ελλάδα και στην εδαφική της κυριαρχία. Η ελληνική διπλωματία κατάφερε να επιτύχει έναν σπάνιο συγκερασμό ευρωπαϊκής και αμερικανικής στήριξης, σε μια κρίσιμη γεωπολιτική συγκυρία.

Από στρατιωτικής απόψεως, η Ελλάδα εφάρμοσε μια προσεκτικά ισορροπημένη στρατηγική αποτροπής. Οι Ένοπλες Δυνάμεις κινητοποιήθηκαν ταχύτατα. Το Πολεμικό Ναυτικό διατήρησε σταθερή παρουσία στο Ανατολικό Αιγαίο και στη Νότια Μεσόγειο, παρακολουθώντας στενά τον στολίσκο του Ουρς Reis. Η Πολεμική Αεροπορία προέβη σε δεκάδες αποστολές αναγνώρισης και επιτήρησης, επιδεικνύοντας υψηλό επίπεδο ετοιμότητας και δυνατότητας προβολής ισχύος.

Καθοριστικής σημασίας ήταν οι κοινές ασκήσεις με Γαλλία και ΗΠΑ, που ενίσχυσαν την επιχειρησιακή διαλειτουργικότητα και το συμβολικό αποτύπωμα της ελληνικής στρατιωτικής ετοιμότητας. Η Γαλλική φρεγάτα La Fayette και τα Rafale που στάθμευσαν στην Κύπρο και στην Κρήτη, αποτέλεσαν σαφή δήλωση ισχύος. Η παρουσία και άλλων χωρών, όπως η Ιταλία και η Κύπρος, σε ναυτικά σενάρια συνεργασίας, δημιούργησε μια μορφή νατοϊκού και ευρωπαϊκού buffer zone, χωρίς την επίσημη εμπλοκή του NATO.

7.1.2. Ο Ρόλος των Συμμαχιών

Οι συμμαχίες αποτέλεσαν δομικό στήριγμα της ελληνικής στρατηγικής. Η ΕΕ λειτούργησε ως θεσμικός πολλαπλασιαστής ισχύος, παρέχοντας διπλωματική κάλυψη και νομιμοποιώντας τις ελληνικές θέσεις στο ευρύτερο διεθνές σύστημα. Το NATO, αν και διατήρησε ουδέτερη στάση, επέτρεψε μέσω τεχνικών διαύλων την αποσυμπίεση της έντασης (deconfliction mechanism).

Η διμερής σχέση με τη Γαλλία αναβαθμίστηκε θεαματικά και εξελίχθηκε σε στρατηγική συμμαχία, με συμφωνία αμυντικής συνεργασίας. Οι ΗΠΑ, με την επίσκεψη Pompeo και την αναβάθμιση της Σούδας, επιβεβαίωσαν την αξία της Ελλάδας ως πυλώνα σταθερότητας. Παράλληλα, οι τριμερείς σχηματισμοί Ελλάδας–Κύπρου–Ισραήλ και Ελλάδας–Κύπρου–Αιγύπτου ενίσχυσαν το γεωπολιτικό αποτύπωμα της Ελλάδας και δημιούργησαν έναν άξονα αποτροπής στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η κρίση του 2020 απέδειξε ότι η στρατηγική αποτροπής δεν βασίζεται μόνο στη χρήση ή την απειλή χρήσης στρατιωτικής ισχύος, αλλά στη συνεκτική εφαρμογή πολυεπίπεδης στρατηγικής: διπλωματικής κινητοποίησης, στρατιωτικής ετοιμότητας και θεσμικής ενίσχυσης μέσω συμμαχιών και περιφερειακών συμπράξεων.

7.2. Ποιοτική Ανάλυση και Στρατηγική Αξιολόγηση της Κρίσης Εντός του Πλαισίου της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής

Η κρίση του *Oruc Reis* ανέδειξε το υψηλό επίπεδο επιχειρησιακής ετοιμότητας των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και τη δυνατότητα άμεσης ανάπτυξης αποτρεπτικής ισχύος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η ταχύτατη κινητοποίηση ναυτικών και αεροπορικών μονάδων λειτούργησε ως εργαλείο προληπτικής αποτροπής (*preemptive deterrence*), βασισμένο στη θεωρία της αποτροπής μέσω παρουσίας (*deterrence by presence*) (Schelling, 1966). Η διαχρονική ανάλυση της ελληνικής στρατηγικής στο Αιγαίο, δείχνει ότι η αποτροπή βασίστηκε στη συνεπή δέσμευση για τη διατήρηση του status quo και την ικανότητα επιβολής κόστους στην Τουρκία σε περίπτωση κλιμάκωσης (Mazis & Troulis, 2020).

Η κρίση αυτή εντάσσεται στο μακροχρόνιο ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών διαφορών και, ειδικότερα, στη διαχρονική σύγκρουση για την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο. Συγκεκριμένα, τον Αύγουστο του 2020, το τουρκικό ερευνητικό πλοίο *Oruc Reis*, συνοδευόμενο από μονάδες του τουρκικού πολεμικού ναυτικού, προχώρησε σε σεισμικές έρευνες εντός περιοχής που η Ελλάδα θεωρεί ότι εμπίπτει στην υφαλοκρηπίδα της, βάσει του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS). Αφορμή για αυτήν την ενέργεια αποτέλεσε η υπογραφή της συμφωνίας Ελλάδας-Αιγύπτου για την οριοθέτηση ΑΟΖ (6 Αυγούστου 2020), η οποία αντέκρουε ευθέως τόσο το παράνομο τουρκολιβυκό μνημόνιο (Νοέμβριος 2019), όσο και την επακόλουθη τουρκική έκδοση NAVTEX (977/20), στις 10 Αυγούστου 2020, που προέβλεπε σεισμικές έρευνες σε ελληνική υφαλοκρηπίδα για το διάστημα 10–23 Αυγούστου.

Η Τουρκία συνέχισε να εκδίδει NAVTEX σε διαδοχικά κύματα κατά τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο, οδηγώντας σε σταδιακή κλιμάκωση της έντασης. Από ελληνικής πλευράς, οι κινήσεις αυτές αξιολογήθηκαν ως *de facto* αμφισβήτηση κυριαρχικών δικαιωμάτων και προσπάθεια αναθεώρησης του status quo, με ενδεχόμενο να προκληθεί θερμό επεισόδιο (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2022).

Η επιχειρησιακή απάντηση του Πολεμικού Ναυτικού ήταν άμεση και αποφασιστική. Φρεγάτες τύπου MEKO και S αναπτύχθηκαν στην ευρύτερη περιοχή νοτίως του Καστελόριζου και του συμπλέγματος Μεγίστης, ενώ υποβρύχια τύπου 214 με τεχνολογία AIP (*Air Independent Propulsion*) ανέλαβαν αποστολές αθέατης παρακολούθησης και συλλογής πληροφοριών. Παράλληλα, εφαρμόστηκε τακτική σκίασης (*shadowing*) των τουρκικών πολεμικών πλοίων από ελληνικές φρεγάτες, με τήρηση ασφαλών αποστάσεων εμπλοκής. Ενδεικτικό της έντασης υπήρξε το περιστατικό σύγκρουσης μεταξύ της ελληνικής φρεγάτας *Λήμνος* και της τουρκικής *Kemal Reis* στις 13 Αυγούστου 2020. Αν και το επεισόδιο αυτό δεν οδήγησε σε περαιτέρω κλιμάκωση, ενίσχυσε την εικόνα αποφασιστικότητας και επιχειρησιακής ετοιμότητας από την ελληνική πλευρά (Πλατιάς & Κολιόπουλος).

Στο ίδιο πλαίσιο, η Πολεμική Αεροπορία ανέλαβε ενεργό ρόλο, υλοποιώντας αποστολές επιτήρησης και επιχειρησιακής ετοιμότητας. Πραγματοποιήθηκαν

αναχαιτίσεις τουρκικών μαχητικών σε περιπτώσεις παραβίασης του εναερίου χώρου, ενώ υπήρχε συνεχής παρουσία μαχητικών F-16 Block 52+ και Mirage 2000-5, πλήρως εξοπλισμένων (με έμφαση σε AMRAAM και Exocet). Η συμμετοχή της Ελλάδας στην πολυεθνική άσκηση “Εννομία 2020”, με τη συνδρομή γαλλικών Rafale, απέδωσε υψηλό αποτρεπτικό συμβολισμό, ενισχύοντας περαιτέρω την αποτροπή.

Η συνολική αυτή ετοιμότητα εντάσσεται στη λογική της σταδιακής κλιμάκωσης (*escalation ladder*), με στόχο την αναχαίτιση, την προβολή ισχύος και, αν απαιτηθεί, την περιορισμένη απάντηση σε ενδεχόμενο θερμό επεισόδιο (Mearsheimer, 2001). Ο συγχρονισμός του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας υποστηρίχθηκε από επικαιροποιημένα δίκτυα C4ISR (*Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*), τη χρήση UAVs τύπου *Heron* και την εναέρια επιτήρηση από αεροσκάφη EMB-145H AEW&C. Επιπλέον, καταγράφηκε στενός συντονισμός με γαλλικές μονάδες για την εναρμονισμένη παρακολούθηση στόχων, μεταξύ των οποίων και η πορεία του *Oruc Reis*.

Παράλληλα, η διπλωματική διάσταση της ελληνικής αποτροπής λειτούργησε ως πολλαπλασιαστής ισχύος. Η Ελλάδα εφάρμοσε μια στρατηγική πολυεπίπεδης διπλωματίας, εντάσσοντας τη διαχείριση της κρίσης σε ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο ασφάλειας. Στόχος ήταν η απομόνωση της τουρκικής πολιτικής και η ενίσχυση της αποτρεπτικής αξιοπιστίας της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, την 1η Οκτωβρίου 2020, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε Συμπεράσματα που συνέδεαν την περαιτέρω παραβατική συμπεριφορά της Τουρκίας με το ενδεχόμενο επιβολής κυρώσεων. Αν και η απόφαση δεν είχε δεσμευτικό στρατιωτικό χαρακτήρα, λειτούργησε ως εργαλείο στρατηγικής επικοινωνίας κόστους (*cost-signaling*) (European Council, 2020).

Περαιτέρω, η Ελλάδα ενίσχυσε διμερείς διαύλους επικοινωνίας με χώρες-μέλη της Ε.Ε., όπως η Γερμανία και η Ισπανία, επιχειρώντας την ανάσχεση εξοπλιστικών συμφωνιών με την Τουρκία. Παράλληλα, ενίσχυσε τον θεσμικό της ρόλο σε αποστολές της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας της Ε.Ε., όπως η επιχείρηση IRINI, αποδεικνύοντας έμπρακτα τη συμβολή της στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Η διμερής συνεργασία με τη Γαλλία αποτέλεσε την ισχυρότερη μορφή αποτρεπτικής δέσμευσης. Η αποστολή δύο φρεγατών και τεσσάρων μαχητικών Rafale για τη συμμετοχή στην άσκηση *Ennomia*, καθώς και οι δηλώσεις του Προέδρου Μακρόν υπέρ της στρατηγικής αυτονομίας της Ευρώπης στην Ανατολική Μεσόγειο, υπογράμμισαν τη βούληση για ουσιαστική στρατηγική σύμπλευση. Επιστέγασμα αυτής της συνεργασίας υπήρξε η υπογραφή της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνδρομής (Σεπτέμβριος 2021), η οποία περιλαμβάνει ρήτρα αμοιβαίας στρατιωτικής υποστήριξης. Η συνεργασία αυτή λειτούργησε ως *extended deterrence with credible commitment*, ένα στοιχείο που απουσιάζει από το συλλογικό πλαίσιο του NATO (Schelling, 1966· Kouskouvelis, 2007).

Τέλος, η Ελλάδα ενίσχυσε την αρχιτεκτονική της αποτροπής και μέσω πολυμερών σχημάτων συνεργασίας. Ιδιαίτερη σημασία είχαν τα τριμερή σχήματα Ελλάδα–Κύπρος–Ισραήλ και Ελλάδα–Κύπρος–Αίγυπτος, όπως και η στρατηγική αμυντική συνεργασία με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, με κοινές αεροπορικές ασκήσεις και την υπογραφή Μνημονίου Κατανόησης (*Memorandum of Understanding*). Η συνεργασία

με το Ισραήλ, ειδικά στους τομείς των μη επανδρωμένων αεροχημάτων (UAVs) και του ηλεκτρονικού πολέμου, ενισχύει τη δυνατότητα τεχνολογικής αποτροπής (*technological offset*) απέναντι στην τουρκική ποσοτική υπεροχή (Parageorgiou, 2021).

Η ελληνική στάση κατά την κρίση συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα *αποτροπής διαχείρισης κρίσης* (Huth, P., & Russett, B. 1988). Η στρατηγική συνδυαστική χρήση στρατιωτικής παρουσίας, διεθνούς κινητοποίησης και αποφυγής πρόκλησης οδήγησε σε αποκλιμάκωση χωρίς απώλεια κυριαρχικών δικαιωμάτων.

Αποτροπή επιθετικής ενέργειας: Το *Oruc Reis* δεν προέβη σε έρευνες σε περιοχές εντός των 6 ν.μ. ή σε εγγύς θαλάσσιο χώρο κατοικημένων νησιών, δείγμα πιθανής επιτυχίας της ελληνικής αποτροπής μέσω παρουσίας (*denial by proximity force*).

Διατήρηση πρωτοβουλίας κινήσεων: Η Ελλάδα απάντησε θεσμικά, διπλωματικά και στρατιωτικά με ελεγχόμενη κλιμάκωση.

Δημιουργία κόστους στον αντίπαλο: Η Τουρκία απομονώθηκε σε διπλωματικό επίπεδο και δεν απέσπασε απτή αναγνώριση του μνημονίου με τη Λιβύη ή των διεκδικήσεων της στην Αν. Μεσόγειο.

Η ανάλυση της προαναφερθείσας κρίσης βασίζεται σε έναν συνδυασμό πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, προκειμένου να διασφαλιστεί η πληρότητα και η ακρίβεια της μελέτης.

Ως προς τις πρωτογενείς πηγές, ιδιαίτερη σημασία έχει η NAVTEX 977/20 που εκδόθηκε από την Τουρκία, με την οποία αναγγελλόταν η πρόθεσή της να διεξάγει σεισμικές έρευνες εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, κατά το διάστημα από 10 έως 23 Αυγούστου 2020. Στη συνέχεια, καθοριστική ήταν η δήλωση του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών στις 10 Αυγούστου 2020, ο οποίος τόνισε ότι η Τουρκία «απειλεί ευθέως την ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή», αναδεικνύοντας τη σοβαρότητα της τουρκικής πρόκλησης και τη ρητορική έντασης που υιοθετήθηκε. Παράλληλα, το Ανακοινωθέν του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 1ης Οκτωβρίου 2020 επισήμαινε ρητά ότι η Τουρκία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει κυρώσεις σε περίπτωση συνέχισης των μονομερών της ενεργειών, εντάσσοντας την κρίση σε ευρωπαϊκό πλαίσιο συλλογικής ασφάλειας. Σημαντική υπήρξε επίσης η τοποθέτηση του Γάλλου Προέδρου Εμμανουέλ Μακρόν στις 27 Αυγούστου 2020, ο οποίος υπογράμμισε την ανάγκη ενιαίας ευρωπαϊκής στάσης και στήριξης προς τα κράτη-μέλη που απειλούνται, ενισχύοντας την ευρωπαϊκή πολιτική στήριξης προς την Ελλάδα. Τέλος, η συνάντηση του Έλληνα Πρωθυπουργού με τον τότε Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, Μάικ Πομπέο, στις 29 Σεπτεμβρίου 2020 στη Σούδα, κατέδειξε την επιβεβαίωση της στρατηγικής σημασίας της συγκεκριμένης περιοχής για τα αμερικανικά συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο, προσδίδοντας διεθνή διάσταση στην κρίση.

Όσον αφορά τις δευτερογενείς πηγές, η μελέτη αντλεί από τη σύγχρονη βιβλιογραφία που αφορά τη γεωστρατηγική ανάλυση και το αποτρεπτικό δόγμα. Στο πλαίσιο αυτό, αξιοποιούνται τα έργα των Cohen (2021), Harris (2001), Κουσκουβέλης (2007) και Parageorgiou (2021), τα οποία παρέχουν θεωρητική ερμηνεία των εξελίξεων και των στρατηγικών επιλογών των εμπλεκόμενων δρώντων. Επιπλέον, χρησιμοποιούνται τα επίσημα στοιχεία από τις εκθέσεις του SIPRI και τις Αναφορές Αμυντικών Δαπανών

του NATO για την περίοδο 2020–2021, προκειμένου να επιβεβαιωθούν οι σχετικοί δείκτες εξοπλιστικής ισορροπίας και επιχειρησιακής ετοιμότητας.

Η ενοποιημένη αξιοποίηση πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού ενισχύει την εγκυρότητα της ανάλυσης και επιτρέπει την τεκμηριωμένη αποτίμηση των στρατηγικών επιλογών κατά τη διάρκεια της κρίσης.

7.3. Συμπεράσματα για τη Μελέτη Στρατηγικής Αποτροπής

Η κρίση του *Oruc Reis* καταδεικνύει με σαφήνεια ότι η αποτροπή δεν περιορίζεται μόνο στη χρήση της ως τελική απειλή πολεμικής εμπλοκής, αλλά δύναται να λειτουργήσει αποτελεσματικά και ως μηχανισμός διαχείρισης έντασης υπό συνθήκες κρίσης. Στην περίπτωση αυτή, η Ελλάδα αξιοποίησε συνδυαστικά και τα τρία βασικά είδη αποτροπής: την αποτροπή μέσω άρνησης, την αποτροπή μέσω τιμωρίας και την αποτροπή μέσω παρουσίας. Υιοθέτησε μια στρατηγικά μετριοπαθή στάση, αποφεύγοντας τόσο την παθητικότητα όσο και την πλήρη επιθετικότητα. Μέσω αυτής της επιλογής κατάφερε να προβάλλει ισχυρή πολιτική βούληση, χωρίς να απωλέσει τον έλεγχο της κατάστασης ή να οδηγηθεί σε ανεξέλεγκτη κλιμάκωση.

Με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας της χώρας, διατυπώνονται τρεις στρατηγικές προτάσεις. Πρώτον, προτείνεται η θεσμοθέτηση ενός ενιαίου δόγματος αποτροπής, το οποίο θα περιλαμβάνει ρητά καθορισμένα στρατηγικά όρια αντίδρασης, προσδίδοντας διαφάνεια και αξιοπιστία στη στάση της χώρας έναντι προκλήσεων. Δεύτερον, καθίσταται απαραίτητη η συστηματική αξιοποίηση των πολυεθνικών στρατιωτικών ασκήσεων όχι απλώς ως εκπαιδευτικά εργαλεία, αλλά ως στρατηγικά σήματα αποτροπής, που προβάλλουν τη βούληση και τη δυνατότητα κοινής δράσης με συμμάχους. Τρίτον, προτείνεται η ανάπτυξη ενός μόνιμου θεσμικού μηχανισμού στρατηγικής επικοινωνίας, όπως η περιοδική έκδοση εγγράφου τύπου *White Paper* ανά τριετία, ώστε να διαμορφώνεται ένα σαφές αποτρεπτικό αφήγημα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Η εμπειρία της κρίσης αναδεικνύεται, συνεπώς, ως θεμέλιο για την οικοδόμηση μιας πιο συστηματικής προληπτικής στρατηγικής αποτροπής κρίσεων (*pre-crisis deterrence*), η οποία θα βασίζεται στην έγκαιρη ανάδειξη στρατηγικών μηνυμάτων και στη διασφάλιση διεθνούς συμμαχικής στήριξης.

Το περιβάλλον ασφαλείας στο οποίο εκδηλώθηκε η κρίση χαρακτηρίζεται από διαρκείς μεταβολές, που επιτείνουν την αστάθεια και ενισχύουν την αβεβαιότητα. Το διεθνές σύστημα παρουσιάζει ενδείξεις αυξανόμενης πολυπολικότητας και αναθεωρητισμού, ενώ η παρακμή της διεθνούς έννομης τάξης, οι αμφισβητήσεις του μεταψυχροπολεμικού status quo και η άνοδος αυταρχικών ηγεσιών έχουν επαναφέρει τη χρήση εργαλείων σκληρής ισχύος στο προσκήνιο (Pedro & Stein, 2022· Waltz, 1979). Εντός αυτού του πλαισίου, η Ανατολική Μεσόγειος αναδεικνύεται σε κρίσιμη ζώνη γεωστρατηγικού ανταγωνισμού, στην οποία διασταυρώνονται τα συμφέροντα περιφερειακών και παγκόσμιων δρώντων (Denizeau, 2021).

Η Ελλάδα, τοποθετημένη γεωγραφικά στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων και περιβαλλόμενη από περιοχές με έντονη αστάθεια, συγκρούσεις και μεταναστευτικές ροές, αντιμετωπίζει ένα περιβάλλον ασφαλείας με αυξανόμενη στρατιωτικοποίηση, έντονη ενεργειακή γεωπολιτική και την επιστροφή σε κρατοκεντρικές προσεγγίσεις ισχύος (Gray, 2015). Η αποτροπή, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, συνιστά αναπόσπαστο πυλώνα της εθνικής στρατηγικής, όπως προκύπτει από τις αναλύσεις των Waltz (1979) και Gray (2015, Κεφ. 5), οι οποίοι αναδεικνύουν την καταλυτική επίδραση του στρατηγικού περιβάλλοντος στη λήψη αποφάσεων των κρατών.

Από ρεαλιστική σκοπιά, η ισορροπία δυνάμεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας δεν προσδιορίζεται αποκλειστικά από ποσοτικούς δείκτες, όπως ο πληθυσμός, το ΑΕΠ ή ο αριθμός στρατευμάτων, αλλά συναρτάται επίσης με παράγοντες όπως οι διεθνείς συμμαχίες, η τεχνολογική υπεροχή και η αξιοπιστία της αποτροπής (Mearsheimer, 2001). Παρότι η Τουρκία διαθέτει αριθμητική υπεροχή στις ένοπλες δυνάμεις και ισχυρή εγχώρια αμυντική βιομηχανία (Lampas & Filis, 2023), η Ελλάδα διατηρεί κρίσιμα πλεονεκτήματα. Αυτά εντοπίζονται στην επιχειρησιακή επάρκεια, στη διαλειτουργικότητα με τις δυνάμεις του NATO και της Ε.Ε., καθώς και στην οικοδόμηση ενός ευρύτατου συμμαχικού δικτύου.

Επιπλέον, η Συμφωνία Στρατηγικής Συνεργασίας με τη Γαλλία, η επέκταση της Αμυντικής Συμφωνίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς και οι στοχευμένες επενδύσεις σε προηγμένα οπλικά συστήματα, όπως τα μαχητικά Rafale και οι φρεγάτες Belh@rra, έχουν σημαντικά αναβαθμίσει την αποτρεπτική ικανότητα της Ελλάδας (Pedro & Stein, 2022). Η ποιοτική υπεροχή σε επίπεδο μέσων, σε συνδυασμό με την εθνική συνοχή και την πολιτική βούληση, ενισχύει τη συνολική αξιοπιστία του αποτρεπτικού μηνύματος (Schelling, 1966).

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία έχει ο τουρκικός αναθεωρητισμός, ο οποίος αποτελεί σταθερό και διαχρονικό στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας, με σαφή επιδείνωση τα τελευταία έτη υπό την ηγεσία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Neves & Chiozzo, 2024). Η ρητορική της «Γαλάζιας Πατρίδας» αντικατοπτρίζει τη φιλοδοξία γεωπολιτικής αναβάθμισης της Τουρκίας και την ευθεία αμφισβήτηση του υφιστάμενου status quo στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο (Denizeau, 2021). Το δόγμα αυτό συνοδεύεται από στρατηγικές επιδιώξεις που περιλαμβάνουν στρατιωτικές αποστολές, διεκδικήσεις επί ενεργειακών πόρων και συστηματική επίκληση ιστορικών αναφορών, κυρίως στη Συνθήκη της Λωζάννης, υπό εθνοκεντρικό πρίσμα (Mearsheimer, 2001).

Η τουρκική στρατηγική συνδυάζει εργαλειοποίηση της σκληρής ισχύος, προβολή ναυτικής παρουσίας και επένδυση στην τεχνολογική αυτονομία, όπως καταδεικνύεται από τα εξελιγμένα UAVs τύπου Bayraktar (Neves & Chiozzo, 2024). Η προσέγγιση αυτή ερμηνεύεται μέσα από το θεωρητικό πρίσμα του επιθετικού ρεαλισμού, σύμφωνα με το οποίο η διαρκής επιδίωξη ισχύος αποτελεί λογική στρατηγική επιλογή στο άναρχο διεθνές σύστημα (Mearsheimer, 2001). Επιπλέον, η Τουρκία εμφανίζει χαρακτηριστικά στρατηγικού νατουραλισμού (*strategic hedging*), ακολουθώντας ταυτόχρονη συνεργασία με ανταγωνιστικά κέντρα ισχύος, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία και η Κίνα, προκειμένου να διατηρεί στρατηγική αυτονομία (Robel, 2020). Οι πρακτικές αυτές δημιουργούν πρόσθετες προκλήσεις για την ελληνική

στρατηγική, επιβάλλοντας την ανάγκη συνεχούς επαγρύπνησης και επικαιροποίησης της αποτροπής.

Συνοψίζοντας, τα επιμέρους κεφάλαια συγκροτούν ένα ενιαίο πλαίσιο κατανόησης του στρατηγικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο η Ελλάδα διαμορφώνει την αποτρεπτική της στρατηγική. Η ισορροπία δυνάμεων, η φύση του περιφερειακού υποσυστήματος και ο τουρκικός αναθεωρητισμός καθιστούν αναγκαία την υιοθέτηση σύνθετων, πολυδιάστατων και δυναμικά εξελισσόμενων αποτρεπτικών εργαλείων, τα οποία να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός ρευστού και ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος.

8. Πτυχές και Εφαρμογές της Ελληνικής Στρατηγικής Αποτροπής

Η σύγχρονη ελληνική στρατηγική αποτροπής συνιστά ένα σύνθετο σύστημα μέτρων και πολιτικών που αποσκοπούν στην προστασία της εδαφικής κυριαρχίας και στην αποθάρρυνση πιθανής εχθρικής ενέργειας μέσω αξιοπιστίας και πολυδιάστατης ισχύος.

8.1. Στρατιωτική Αποτροπή (Άμυνα, Παρουσία, Αντίποινα)

Η Ελλάδα ενισχύει τη στρατιωτική της αποτροπή μέσω της διαρκούς παρουσίας στο επιχειρησιακό θέατρο (π.χ. Ανατολικό Αιγαίο), της οργανωμένης αμυντικής διάταξης στα νησιά και της ικανότητας άμεσης απάντησης σε πρόκληση (Schelling, 1966). Η διατήρηση ισχυρών δυνάμεων ταχείας αντίδρασης και η ικανότητα προβολής ισχύος λειτουργούν ως προληπτικός μηχανισμός αποτροπής (Gray, 2015).

Η ελληνική στρατηγική αποτροπής ενσωματώνει τις αρχές της κλασικής στρατηγικής σκέψης, όπως εκφράστηκαν από τον Θουκυδίδη στην «Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου». Η αποτροπή βασίζεται στον φόβο, στην τιμή και στο συμφέρον, δηλαδή στους τρεις κινητήριους μοχλούς της πολιτικής συμπεριφοράς των κρατών (Θουκυδίδης, περ. 400 π.Χ.). Ο φόβος (φόβος απώλειας εθνικής κυριαρχίας), η τιμή (διατήρηση εθνικής αξιοπρέπειας) και το συμφέρον (στρατηγικά οφέλη) παραμένουν θεμελιώδεις παράγοντες της αποτρεπτικής λογικής.

Παράλληλα, η σκέψη του Sun Tzu προσφέρει σημαντική ενίσχυση στο θεωρητικό πλαίσιο της στρατιωτικής αποτροπής. Η ιδέα ότι «η υπέρτατη τέχνη του πολέμου είναι να υποτάσσεις τον εχθρό χωρίς μάχη» (Sun Tzu, περ. 500 π.Χ.) αντανάκλα τον σκοπό της αποτροπής ως στρατηγική επιβολής της βούλησης μέσω αξιοπιστίας, προετοιμασίας και επίδειξης ισχύος.

Η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού, όπως αυτή διατυπώθηκε από τον Kenneth Waltz (1979), τοποθετεί την αποτροπή στο επίκεντρο της διεθνούς συμπεριφοράς. Σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, τα κράτη λειτουργούν ως ορθολογικές μονάδες που αποσκοπούν στην επιβίωση, χρησιμοποιώντας την ισχύ ως βασικό εργαλείο. Η

αποτροπή, ως προβολή δυνητικού κόστους, επιβάλλει όρια στις επιλογές του αντιπάλου (Waltz, 1979).

Ενισχυτικά λειτουργεί η ανάλυση του John Mearsheimer (2001), ο οποίος υποστηρίζει ότι τα κράτη, ιδίως σε συνθήκες έλλειψης εμπιστοσύνης και ανασφάλειας, τείνουν προς την επιδίωξη ηγεμονίας. Η στρατηγική αποτροπής αποσκοπεί στην αναχαίτιση τέτοιων τάσεων, μέσω δημιουργίας επαρκούς αβεβαιότητας για το ενδεχόμενο αντίποινων. Ο Thomas Schelling (1966) υποστηρίζει ότι η αποτροπή είναι πράξη επικοινωνίας, κατά την οποία ο δρών αποστέλλει αξιόπιστο σήμα κόστους προς τον αντίπαλο. Ο Colin S. Gray (2015, Κεφ. 4) επισημαίνει τη σημασία της πολιτικοστρατηγικής συνέχειας για την επιτυχία της αποτροπής σε μακροχρόνιο ορίζοντα.

Πρόσθετα, η Morgenthau (1948) τονίζει την έννοια της ισορροπίας ισχύος και της εθνικής επιβίωσης ως θεμελιώδη κίνητρα της κρατικής συμπεριφοράς. Η αποτροπή αποτελεί μέσο ελέγχου της επιθετικότητας μέσω της διατήρησης της σχετικής ισχύος. Παρόμοια, ο Robert Jervis (1976) εξετάζει την αποτροπή στο πλαίσιο των αντιλήψεων και της θεωρίας της παρεξήγησης (misperception), τονίζοντας ότι η επικοινωνιακή σαφήνεια είναι κρίσιμη. Τέλος, ο Michael Howard (1983) επαναφέρει τη σημασία της στρατηγικής κουλτούρας και του ιστορικού πλαισίου στη διαμόρφωση αξιόπιστης αποτροπής.

8.2. Εξοπλιστικά Προγράμματα και Ποιοτική Υπεροχή

Η απόκτηση μαχητικών Rafale, φρεγατών FDI (Φ/Γ Κλάσης Κίμων) και drone συστημάτων, μαζί με την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας (π.χ. EAB), αποτελούν πυλώνες τεχνολογικής και επιχειρησιακής υπεροχής (Lampas & Filis, 2023). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η προσθήκη της 4ης φρεγάτας FDI, που ενισχύει την ελληνική ικανότητα κυριαρχίας στο θαλάσσιο επιχειρησιακό περιβάλλον με προηγμένα ραντάρ SeaFire, αντιπυραυλική άμυνα και δυνατότητες αεράμυνας περιοχής (Reuters, 2025).

Παράλληλα, η συμφωνία για ένταξη της Ελλάδας στο πρόγραμμα απόκτησης των αεροσκαφών πέμπτης γενιάς F-35 της Lockheed Martin αποτελεί άλμα τεχνολογικής υπεροχής, δίνοντας τη δυνατότητα αόρατης διείσδυσης σε βάθος και στοχοποίησης στρατηγικών εγκαταστάσεων με εξαιρετική ακρίβεια. Η πιθανή παράδοση των πρώτων μονάδων αναμένεται μετά το 2028 (AP News, 2024; Voice of America, 2024).

Σε επίπεδο αναβάθμισης υφιστάμενων μέσων, προχωρά η εκσυγχρονισμένη ενίσχυση των φρεγατών τύπου MEKO (HSY, 2024), καθώς και η τεχνική αναβάθμιση των υποβρυχίων τύπου 214 με δυνατότητες αντιπλοϊκής δράσης και χαμηλής εντοπισιμότητας, ενισχύοντας την ελληνική θαλάσσια αποτροπή στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και το πρόγραμμα «Ασπίδα του Αχιλλέα», ένα πολυεπίπεδο πρόγραμμα αεράμυνας και επιτήρησης ύψους 2,8 δισ. ευρώ. Περιλαμβάνει προηγμένα ραντάρ, αισθητήρες, drones, τεχνητή νοημοσύνη και ενσωμάτωση C2 (Command &

Control) για συνολική επιχειρησιακή επίγνωση (Breaking Defense, 2025; Greek Reporter, 2025; HellasJournal, 2025).

Το πρόγραμμα επιτρέπει τη μετατόπιση κρίσιμων μονάδων –όπως φρεγάτες και Rafale– από την εθνική άμυνα σε αποστολές προβολής ισχύος στο εξωτερικό, σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Εθνικής Άμυνας Νίκου Δένδια (Breaking Defense, 2025). Ο Πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης το χαρακτήρισε ως το μεγαλύτερο βήμα ενίσχυσης των Ενόπλων Δυνάμεων και πυλώνα του δεκαετούς εξοπλιστικού σχεδιασμού των 25 δισ. ευρώ (Reuters, 2025).

Τα σχέδια αυτά περιλαμβάνουν επίσης την απόκτηση drones, δορυφορικών δυνατοτήτων και πυραυλικών συστημάτων επόμενης γενιάς, με στόχο την αύξηση της εγχώριας συμμετοχής κατά 25% (AP News, 2025).

Αυτά τα μέσα ενισχύουν την αποτρεπτική αξιοπιστία με βάση την έννοια της δυσκολίας για τον αντίπαλο να επιτύχει στρατηγικά οφέλη με ανεκτό κόστος (Mearsheimer, 2001). Η τεχνολογική υπεροχή αποτελεί παράγοντα στρατηγικής επιρροής και πολλαπλασιαστική ισχύος, ενισχύοντας τον ρόλο της Ελλάδας ως σταθεροποιητικής δύναμης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η απόκτηση μαχητικών Rafale, φρεγατών FDI (Φ/Γ Κλάσης Κίμων) και drone συστημάτων, μαζί με την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας (π.χ. EAB), αποτελούν πυλώνες τεχνολογικής και επιχειρησιακής υπεροχής (Lampas & Filis, 2023). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η προσθήκη της 4ης φρεγάτας FDI, που ενισχύει την ελληνική ικανότητα κυριαρχίας στο θαλάσσιο επιχειρησιακό περιβάλλον με προηγμένα ραντάρ SeaFire, αντιπυραυλική άμυνα και δυνατότητες αεράμυνας περιοχής.

Παράλληλα, η συμφωνία για ένταξη της Ελλάδας στο πρόγραμμα απόκτησης των αεροσκαφών πέμπτης γενιάς F-35 της Lockheed Martin αποτελεί άλμα τεχνολογικής υπεροχής, δίνοντας τη δυνατότητα αόρατης διείσδυσης σε βάθος και στοχοποίησης στρατηγικών εγκαταστάσεων με εξαιρετική ακρίβεια. Η πιθανή παράδοση των πρώτων μονάδων αναμένεται μετά το 2028 (Reuters, 2025).

Σε επίπεδο αναβάθμισης υφιστάμενων μέσων, προχωρά η εκσυγχρονισμένη ενίσχυση των φρεγατών τύπου MEKO (HSY, 2024), καθώς και η τεχνική αναβάθμιση των υποβρυχίων τύπου 214 με δυνατότητες αντιπλοϊκής δράσης και χαμηλής εντοπισιμότητας, ενισχύοντας την ελληνική θαλάσσια αποτροπή στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και το πρόγραμμα «Ασπίδα του Αχιλλέα», ένα πολυεπίπεδο πρόγραμμα αεράμυνας και επιτήρησης ύψους 2,8 δισ. ευρώ. Περιλαμβάνει προηγμένα ραντάρ, αισθητήρες, drones, τεχνητή νοημοσύνη και ενσωμάτωση C2 (Command & Control) για συνολική επιχειρησιακή επίγνωση (Army Recognition, 2024; Breaking Defense, 2025; Greek Reporter, 2025). Το πρόγραμμα επιτρέπει τη μετατόπιση κρίσιμων μονάδων –όπως φρεγάτες και Rafale– από την εθνική άμυνα σε αποστολές προβολής ισχύος στο εξωτερικό (HellasJournal, 2025).

Η «Ασπίδα του Αχιλλέα» αποτελεί βασικό συστατικό του ευρύτερου 12ετούς σχεδίου εξοπλισμών ύψους 25 δισ. ευρώ, που ενσωματώνει F-35, νέες ναυτικές μονάδες, υποβρύχια, drones και δορυφόρους (AP, 2025). Στόχος είναι η στρατηγική αυτονομία

και η αύξηση της συμμετοχής της εγχώριας βιομηχανίας στο 25% των προμηθειών (Defence Talks, 2025).

Αυτά τα μέσα ενισχύουν την αποτρεπτική αξιοπιστία με βάση την έννοια της δυσκολίας για τον αντίπαλο να επιτύχει στρατηγικά οφέλη με ανεκτό κόστος (Mearsheimer, 2001). Η τεχνολογική υπεροχή αποτελεί παράγοντα στρατηγικής επιρροής και πολλαπλασιαστική ισχύος, ενισχύοντας τον ρόλο της Ελλάδας ως σταθεροποιητικής δύναμης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η απόκτηση μαχητικών Rafale, φρεγατών FDI (Φ/Γ Κλάσης Κίμων) και drone συστημάτων, μαζί με την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας (π.χ. EAB), αποτελούν πυλώνες τεχνολογικής και επιχειρησιακής υπεροχής (Lampas & Filis, 2023). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η προσθήκη της 4ης φρεγάτας FDI, που ενισχύει την ελληνική ικανότητα κυριαρχίας στο θαλάσσιο επιχειρησιακό περιβάλλον με προηγμένα ραντάρ SeaFire, αντιπυραυλική άμυνα και δυνατότητες αεράμυνας περιοχής.

Παράλληλα, η συμφωνία για ένταξη της Ελλάδας στο πρόγραμμα απόκτησης των αεροσκαφών πέμπτης γενιάς F-35 της Lockheed Martin αποτελεί άλμα τεχνολογικής υπεροχής, δίνοντας τη δυνατότητα αόρατης διείσδυσης σε βάθος και στοχοποίησης στρατηγικών εγκαταστάσεων με εξαιρετική ακρίβεια. Η πιθανή παράδοση των πρώτων μονάδων αναμένεται μετά το 2028 (U.S. Department of Defense, 2023).

Σε επίπεδο αναβάθμισης υφιστάμενων μέσων, προχωρά η εκσυγχρονισμένη ενίσχυση των φρεγατών τύπου MEKO (HSY, 2024), καθώς και η τεχνική αναβάθμιση των υποβρυχίων τύπου 214 με δυνατότητες αντιπλοϊκής δράσης και χαμηλής εντοπισιμότητας, ενισχύοντας την ελληνική θαλάσσια αποτροπή στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και το πρόγραμμα «Ασπίδα του Αχιλλέα», που αφορά τον εκσυγχρονισμό της αντιαεροπορικής άμυνας και την απόκτηση νέων ραντάρ, αναβαθμισμένων συστημάτων C2 (Command & Control) και μέσων ενοποίησης αισθητήρων (sensor fusion) για πλήρη επιχειρησιακή επίγνωση (Hellenic MOD, 2023).

Αυτά τα μέσα ενισχύουν την αποτρεπτική αξιοπιστία με βάση την έννοια της δυσκολίας για τον αντίπαλο να επιτύχει στρατηγικά οφέλη με ανεκτό κόστος (Mearsheimer, 2001). Η τεχνολογική υπεροχή αποτελεί παράγοντα στρατηγικής επιρροής και πολλαπλασιαστική ισχύος, ενισχύοντας τον ρόλο της Ελλάδας ως σταθεροποιητικής δύναμης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η απόκτηση μαχητικών Rafale, φρεγατών FDI (Φ/Γ Κλάσης Κίμων) και drone συστημάτων, μαζί με την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας (π.χ. EAB), αποτελούν πυλώνες τεχνολογικής και επιχειρησιακής υπεροχής (Lampas & Filis, 2023). Αυτά τα μέσα ενισχύουν την αποτρεπτική αξιοπιστία με βάση την έννοια της δυσκολίας για τον αντίπαλο να επιτύχει στρατηγικά οφέλη με ανεκτό κόστος (Mearsheimer, 2001).

8.3. Υβριδικές και Μη Συμβατικές Απειλές

Η ελληνική στρατηγική περιλαμβάνει πλέον μη στρατιωτικά πεδία, όπως οι υβριδικές επιθέσεις, ο κυβερνοπόλεμος και η εργαλειοποίηση μεταναστευτικών ροών. Η ικανότητα αναγνώρισης και άμεσης απόκρισης στις μη γραμμικές απειλές αποτελεί βασικό στοιχείο της αποτροπής (Robel, 2020).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεταναστευτική Κρίση στον Έβρο τον Φεβρουάριο – Μάρτιο του 2020. Η Άγκυρα, μετά τα γεγονότα στο Ιντλίμπ της Συρίας, ανακοίνωσε μονομερώς το άνοιγμα των συνόρων προς την Ευρώπη, ενθαρρύνοντας χιλιάδες μετανάστες να κατευθυνθούν προς τα ελληνοτουρκικά σύνορα (International Crisis Group, 2020). Η συγκέντρωση μεταναστών στις Καστανιές και η προσπάθεια εισόδου με οργανωμένη υποστήριξη των τουρκικών αρχών χαρακτηρίστηκε ως περίπτωση "εργαλειοποίησης" της μετανάστευσης για γεωπολιτικούς σκοπούς (Bialasiewicz & Maessen, 2020).

Η Ελλάδα αντέδρασε αποφασιστικά με κινητοποίηση στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων, προσωρινή αναστολή υποδοχής ασύλου και χρήση αποτρεπτικών μέσων. Σημαντική υπήρξε η υποστήριξη από θεσμικά όργανα της ΕΕ (π.χ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Συμβούλιο, Frontex), με τη ρητορική ότι "τα ελληνικά σύνορα είναι τα σύνορα της Ευρώπης" (European Commission, 2020). Παράλληλα, διεθνείς οργανισμοί κατέγραψαν περιστατικά βίας και πιθανές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της κρίσης (Human Rights Watch, 2020).

Η κρίση του Έβρου ενσωματώνεται στη σύγχρονη αντίληψη της αποτροπής έναντι υβριδικών απειλών, συνδυάζοντας στρατιωτική παρουσία, θεσμική ετοιμότητα και διπλωματική επικοινωνία ως ενιαίο πλέγμα στρατηγικής απόκρισης. Η ελληνική στρατηγική περιλαμβάνει πλέον μη στρατιωτικά πεδία, όπως οι υβριδικές επιθέσεις, ο κυβερνοπόλεμος και η εργαλειοποίηση μεταναστευτικών ροών. Η ικανότητα αναγνώρισης και άμεσης απόκρισης στις μη γραμμικές απειλές αποτελεί βασικό στοιχείο της αποτροπής (Robel, 2020).

Η αποτροπή προϋποθέτει την επικοινωνία ενός αξιόπιστου και σταθερού μηνύματος προς τον αντίπαλο, ενισχύοντας την αντίληψη κόστους σε περίπτωση σύγκρουσης (Schelling, 1966). Η πολιτική ηγεσία επενδύει σε θεσμικά μηνύματα συνέχειας και βούλησης αντίστασης, που διαμορφώνουν το ψυχολογικό υπόβαθρο της αποτρεπτικής στρατηγικής (Gray, 2015).

8.4. Διεθνείς Συνεργασίες και Στρατηγικές Συμμαχίες

Η στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας δεν στηρίζεται αποκλειστικά στις εθνικές δυνατότητες, αλλά ενισχύεται καθοριστικά μέσω του πλέγματος διεθνών συνεργασιών και συμμαχιών, τόσο εντός πολυμερών οργανισμών όσο και στο πλαίσιο διμερών συμφωνιών.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO παραμένει βασικός πυλώνας της εθνικής άμυνας και της αποτρεπτικής της πολιτικής. Η παρουσία της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας στο NATO και η διαρκής συνεισφορά σε επιχειρήσεις της Συμμαχίας (π.χ. στην Ανατολική Ευρώπη και τη Μαύρη Θάλασσα) ενισχύουν την πολιτικοστρατιωτική σύνδεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας (Κολιόπουλος, 2022).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραματίζει συμπληρωματικό ρόλο, μέσω του Πλαισίου της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ). Η συμμετοχή της Ελλάδας στην PESCO, στο πρόγραμμα στρατιωτικής κινητικότητας και η σύνδεση με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Άμυνας συνιστούν θεσμικά ερείσματα ενίσχυσης της στρατηγικής αυτονομίας και συλλογικής αποτροπής (Πλατιάς, 2010).

Στο διμερές επίπεδο, η στρατηγική συνεργασία με τη Γαλλία, στο πλαίσιο της ελληνογαλλικής συμφωνίας αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής του 2021, παρέχει πολιτικοστρατιωτική εγγύηση και ενισχύει την αποτροπή με ρήτρα συνδρομής (Πλατιάς, 2018). Η συμφωνία ενισχύεται με κοινά ναυτικά γυμνάσια, επιχειρησιακή διαλειτουργικότητα και κοινή αντίληψη για την ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η διμερής συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες, μέσω της αναθεωρημένης MDCA (Mutual Defense Cooperation Agreement), ενδυναμώνει την παρουσία αμερικανικών δυνάμεων σε ελληνικές βάσεις (Αλεξανδρούπολη, Σούδα, Στεφανοβίκειο), αυξάνοντας την αποτρεπτική ικανότητα και το στρατηγικό αποτύπωμα της Ελλάδας (Κολιόπουλος, 2022).

Εξίσου σημαντική είναι η εμβάθυνση της στρατηγικής συνεργασίας με το Ισραήλ, η οποία βασίζεται σε κοινά συμφέροντα στον τομέα της αεράμυνας, της κυβερνοασφάλειας και της ανταλλαγής τεχνογνωσίας. Η Ελλάδα έχει προχωρήσει στην απόκτηση ισραηλινών UAV και στην ίδρυση κοινού Κέντρου Εκπαίδευσης Πιλότων στην Καλαμάτα, συμβάλλοντας στη στρατηγική ευθυγράμμιση των δύο χωρών (Πλατιάς, 2018). Η σύσφιξη των σχέσεων με το Ισραήλ, όπως αναλύεται από τους προσφέρει ένα πλαίσιο ασφαλείας και λειτουργεί ως προληπτικός μηχανισμός αποτροπής έναντι των τουρκικών αναθεωρητικών διεκδικήσεων, ενισχύοντας το στρατηγικό βάθος και των δύο κρατών (Mazis & Troulis, 2020).

Οι τριμερείς σχηματισμοί Ελλάδας–Κύπρου–Ισραήλ και Ελλάδας–Κύπρου–Αιγύπτου ενισχύουν την περιφερειακή συνεργασία και την πολιτική σταθερότητα. Αυτά τα σχήματα λειτουργούν ως πυλώνες συλλογικής αποτροπής απέναντι σε αναθεωρητικές πρακτικές, ενισχύοντας τη στρατηγική συνοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Κολιόπουλος, 2022).

Η Ελλάδα εντάσσει τη διεθνοπολιτική της στρατηγική σε ένα σύστημα πολλαπλών εξισορροπήσεων, διαμορφώνοντας έναν ετερογενή μηχανισμό αποτροπής που συνδυάζει την εθνική ισχύ με τις δεσμεύσεις συμμαχιών και τη διεθνή νομιμοποίηση. Όπως σημειώνεται από τους Πλατιά και Κολιόπουλο (2010), η υψηλή στρατηγική των ιστορικών δυνάμεων, όπως της Αθήνας και της Σπάρτης στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, βασιζόταν στη συνεχή προσαρμογή των μέσων στις ευκαιρίες του διεθνούς συστήματος. Αυτή η ανάλυση αποκτά σύγχρονη αξία, καθώς η Ελλάδα αξιοποιεί τις υφιστάμενες συμμαχίες της για να προσαρμόζει την αποτρεπτική της ισχύ απέναντι στις γεωπολιτικές προκλήσεις (Platias & Koliopoulos, 2010).

Αντίστοιχα, στο σχολιασμένο έργο *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, οι ίδιοι συγγραφείς επισημαίνουν ότι η ισχύς μιας στρατηγικής δεν εξαρτάται μόνο από την προβολή δύναμης αλλά και από τη δημιουργία εσωτερικής και εξωτερικής συνοχής, στοιχείο που συνάδει με την ελληνική στρατηγική παράδοση που επιδιώκει την εδραίωση αξιόπιστων διπλωματικών και στρατιωτικών δεσμών με εταίρους υψηλής αποτρεπτικής αξίας (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2019), διαμορφώνοντας έναν ετερογενή μηχανισμό αποτροπής που συνδυάζει την εθνική ισχύ με τις δεσμεύσεις συμμαχιών και τη διεθνή νομιμοποίηση. Όπως επισημαίνουν οι Πλατιάς και Κολιόπουλος (2021), η στρατηγική συνέργεια – δηλαδή η αξιοποίηση του δυναμικού των συμμαχιών με γνώμονα τη στρατηγική αξιοπιστία και το κόστος στον αντίπαλο – αποτελεί θεμελιώδες συστατικό της αποτροπής. Η ενίσχυση της αποτροπής δεν εδράζεται αποκλειστικά στην κατοχή ισχύος, αλλά και στη διαμόρφωση κοινών στρατηγικών αντιλήψεων, όπως δείχνει η πρακτική των τριμερών σχηματισμών και των διμερών στρατηγικών σχέσεων (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2023; 2019).

Στο έργο τους για τη στρατηγική των ελληνοτουρκικών σχέσεων, οι ίδιοι συγγραφείς αναδεικνύουν ότι η αξιοπιστία συμμαχιών – ιδίως εκείνων που προβλέπουν επιχειρησιακή συνδρομή – λειτουργεί ως βασικό εργαλείο εξισορρόπησης ισχύος απέναντι σε αναθεωρητικούς δρώντες. Η στρατηγική αποτροπή επιτυγχάνεται όταν δημιουργούνται θεσμοί και συμπράξεις που ενισχύουν την ορατότητα του κόστους για τον αντίπαλο και αυξάνουν την προβλεψιμότητα για τον αμυνόμενο (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2023).

Κατ’ αντιστοιχία, η στρατηγική παράδοση της Ελλάδας – όπως έχει τεκμηριωθεί και στο έργο *Η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική* – στηρίζεται όχι μόνο στην αυτόνομη ισχύ, αλλά και στη θεμελίωση στρατηγικού βάθους μέσω των συμμαχικών δεσμεύσεων, ειδικά με εταίρους όπως η Γαλλία, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992), διαμορφώνοντας έναν ετερογενή μηχανισμό αποτροπής που συνδυάζει την εθνική ισχύ με τις δεσμεύσεις συμμαχιών και τη διεθνή νομιμοποίηση. Όπως παρατηρούν οι Πλατιάς και Κολιόπουλος (2023), «η επιτυχής αποτροπή δεν βασίζεται μόνο σε οπλική ισχύ αλλά και στην αξιοπιστία των συμμαχικών δεσμεύσεων και τη διαρκή καλλιέργεια κοινών αντιλήψεων απειλής και προθέσεων μεταξύ εταίρων». Οι συγγραφείς τονίζουν ότι η αποτρεπτική αξιοπιστία ενισχύεται ουσιαστικά όταν εντάσσεται σε διακρατικές συμφωνίες που παράγουν στρατηγική βεβαιότητα και πολιτικό κόστος για τον επιτιθέμενο (Platias & Koliopoulos, 2023, σ. 113).

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Πλατιά (2010), η θεσμική ενσωμάτωση της Ελλάδας σε διακρατικά συστήματα ασφαλείας – όπως το ΝΑΤΟ και η ΕΕ – λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος και στοιχείο αξιοπιστίας της αποτροπής. Το ίδιο έργο επισημαίνει ότι η στρατηγική συνέπεια, η συντονισμένη πολιτική βούληση και η αξιολόγηση της συμμαχικής αξιοπιστίας διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην αποτρεπτική αποτελεσματικότητα μικρότερων κρατών (Platias, 2010, σ. 265).

Ο Κολιόπουλος (2022) αναφέρει ότι η ελληνική στρατηγική αποτροπής είναι ισχυρότερη όταν εδράζεται σε «συμφωνίες ασφαλείας που προβλέπουν επιχειρησιακή υποστήριξη» και σε σταθερές συμμαχικές σχέσεις με κράτη που έχουν ισχυρότερη στρατηγική επιρροή, όπως οι ΗΠΑ και η Γαλλία. Επίσης, τονίζει ότι η διμερής συμμαχία αποκτά στρατηγικό βάθος όταν ενισχύεται από κοινή αντίληψη απειλής, καθώς και από κοινά συμφέροντα στον χώρο άμυνας και ενέργειας (Koliopoulos, 2022, σ. 189), διαμορφώνοντας έναν ετερογενή μηχανισμό αποτροπής που συνδυάζει την εθνική ισχύ με τις δεσμεύσεις συμμαχιών και τη διεθνή νομιμοποίηση. Όπως παρατηρούν οι Πλατιάς και Κολιόπουλος (2023), «η επιτυχής αποτροπή δεν βασίζεται μόνο σε οπλική ισχύ αλλά και στην αξιοπιστία των συμμαχικών δεσμεύσεων και τη διαρκή καλλιέργεια κοινών αντιλήψεων απειλής και προθέσεων μεταξύ εταίρων». Οι συγγραφείς τονίζουν ότι η αποτρεπτική αξιοπιστία ενισχύεται ουσιαστικά όταν εντάσσεται σε διακρατικές συμφωνίες που παράγουν στρατηγική βεβαιότητα και πολιτικό κόστος για τον επιτιθέμενο (Platias & Koliopoulos, 2023, σ. 113). , διαμορφώνοντας έναν ετερογενή μηχανισμό αποτροπής που συνδυάζει την εθνική ισχύ με τις δεσμεύσεις συμμαχιών και τη διεθνή νομιμοποίηση.

9. Οικονομική και Κοινωνική Διάσταση της Αποτροπής

Η αποτελεσματική εφαρμογή μιας εθνικής στρατηγικής αποτροπής προϋποθέτει ισχυρά θεμέλια τόσο στο οικονομικό όσο και στο κοινωνικό πεδίο. Η αποτροπή δεν αφορά μόνο στρατιωτικές και διπλωματικές διαστάσεις· απαιτεί βιώσιμη οικονομική βάση και συνοχή στο εσωτερικό μέτωπο.

9.1. Οικονομική Βιωσιμότητα

Η διαρκής ενίσχυση των αποτρεπτικών δυνατοτήτων, είτε με εξοπλιστικά προγράμματα είτε με στρατηγικές συμφωνίες, απαιτεί επαρκείς πόρους. Η Ελλάδα, όπως επισημαίνεται από τον Πλατιά (2000), οφείλει να διασφαλίσει ότι η αμυντική της πολιτική εντάσσεται στο πλαίσιο ευρύτερης εθνικής στρατηγικής, η οποία να είναι οικονομικά βιώσιμη. Η οικονομική αντοχή επιτρέπει την ομαλή εκτέλεση προγραμμάτων εκσυγχρονισμού των Ενόπλων Δυνάμεων, χωρίς να υπονομεύεται η κοινωνική ευημερία.

Μελέτες του LSE (Barrons, R., 2018) και της διαΝΕΟσις (2020) επισημαίνουν τη σημασία της ενσωμάτωσης των εξοπλιστικών δαπανών σε μια διαφανή και αποδοτική

διαδικασία δημοσιονομικού προγραμματισμού, ώστε να αποφεύγεται η διατάραξη της οικονομικής σταθερότητας. Η ένταξη της Ελλάδας στην PESCO και η διμερής αμυντική συνεργασία με χώρες όπως η Γαλλία και το Ισραήλ, περιλαμβάνουν και τεχνολογική καινοτομία που μπορεί να ενισχύσει τον εγχώριο αμυντικό τομέα, ενισχύοντας την απασχόληση και την τεχνογνωσία (GIS Reports, 2023).

Επιπλέον, η οικονομική διάσταση της αποτροπής σχετίζεται άμεσα με την ανθεκτικότητα της χώρας σε κρίσεις. Όπως αναφέρει η έκθεση του ELIAMEP (2021), η ικανότητα να διατηρούνται βασικές δημόσιες υπηρεσίες και υποδομές ακόμη και κατά τη διάρκεια περιφερειακών εντάσεων, συνιστά κομβικό παράγοντα στρατηγικής αξιοπιστίας.

9.2. Κοινωνική Συνοχή και Υποστήριξη

Η στρατηγική αποτροπής προϋποθέτει τη στήριξη του κοινωνικού συνόλου. Όπως αναφέρεται από τον Sun Tzu και επιβεβαιώνεται από σύγχρονους μελετητές, η συνοχή και το ηθικό του πληθυσμού είναι απαραίτητα για τη σταθερότητα του κράτους (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2019). Η αποτροπή καθίσταται αποτελεσματική όταν υπάρχει ενιαία εθνική γραμμή, θεσμική εμπιστοσύνη και κοινωνική ανθεκτικότητα απέναντι σε κρίσεις και υβριδικές απειλές.

Η ενίσχυση της εθνικής συνείδησης, η ύπαρξη στρατηγικής επικοινωνίας από το κράτος, καθώς και η προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης μειονοτήτων και ευάλωτων ομάδων, αποτελούν πυλώνες κοινωνικής σταθερότητας. Σύμφωνα με την έκθεση του Ιδρύματος Φρίντριχ Έμπερτ (FES, 2020), η ανθεκτικότητα της δημοκρατίας και της κοινωνικής εμπιστοσύνης λειτουργούν πολλαπλασιαστικά στη στρατηγική αποτροπή, αφού αποθαρρύνουν την εκμετάλλευση εσωτερικών αδυναμιών από εξωτερικούς δρώντες.

Επιπροσθέτως, η κοινωνική συνοχή στηρίζεται και στην ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης, των ΜΚΟ και των επιστημονικών κοινοτήτων στην οικοδόμηση μιας κουλτούρας ασφάλειας είναι κρίσιμος, όπως αναδεικνύεται σε πρόσφατη μελέτη της διαΝΕΟσις (2022).

Η εκπαίδευση, η πολιτική επικοινωνία και η ενίσχυση της διαφάνειας ενισχύουν την εμπιστοσύνη στους στρατηγικούς στόχους του κράτους. Έτσι διαμορφώνεται ένα «εσωτερικό μέτωπο» που αποτελεί πυλώνα σταθερότητας και ενισχύει την αξιοπιστία της αποτροπής στο διεθνές σύστημα.

10. SWOT Ανάλυση της Ελληνικής Αποτρεπτικής Στρατηγικής

Η ανάλυση SWOT (*Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*) αποτελεί ένα δοκιμασμένο εργαλείο στρατηγικής αξιολόγησης, το οποίο διευκολύνει την κατανόηση τόσο της εσωτερικής κατάστασης όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος ενός κράτους ή οργανισμού. Όπως επισημαίνεται στη σχετική βιβλιογραφία (Hill & Westbrook, 1997; Chermack & Kasshanna, 2007), η μεθοδολογία SWOT επιτρέπει την αποτύπωση ρεαλιστικών στρατηγικών παραμέτρων, προσδιορίζοντας τα Δυνατά Σημεία (*Strengths*), τις Αδυναμίες (*Weaknesses*), τις Ευκαιρίες (*Opportunities*) και τις Απειλές (*Threats*), επί των οποίων μπορεί να θεμελιωθεί ο αποτρεπτικός σχεδιασμός.

Ως προς τα δυνατά σημεία της Ελλάδας, αναδεικνύεται η ύπαρξη ισχυρής αμυντικής δομής και ικανού επαγγελματικού στρατού, ο οποίος υποστηρίζεται από ένα σύστημα πολυεπίπεδων διεθνών συνεργασιών – με το NATO, την Ε.Ε., τη Γαλλία, τις ΗΠΑ και το Ισραήλ – που προσδίδουν στη χώρα αξιοπιστία και στρατηγικό βάθος (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2023). Σημαντικό πλεονέκτημα αποτελούν επίσης οι πρόσφατες επενδύσεις σε σύγχρονα οπικά συστήματα, όπως οι φρεγάτες FDI, τα μαχητικά Rafale και F-35, καθώς και η αναβάθμιση των φρεγατών MEKO και των υποβρυχίων τύπου 214, οι οποίες ενισχύουν σημαντικά την ποιοτική υπεροχή και αυξάνουν το επίπεδο της αποτροπής (GIS Reports, 2023). Επιπλέον, η χώρα έχει αποδείξει επιχειρησιακή ετοιμότητα και εμπειρία στη διαχείριση υβριδικών και παραδοσιακών κρίσεων, όπως φάνηκε στις περιπτώσεις του Έβρου και της Ανατολικής Μεσογείου το 2020 (ELIAMEP, 2021). Το εθνικό αμυντικό δόγμα, τέλος, στηρίζεται σε μακροχρόνια αποτρεπτική στόχευση, η οποία συνδυάζεται με ευέλικτη και ρεαλιστική στρατηγική σκέψη (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992).

Παρά τα ανωτέρω, εντοπίζονται και σημαντικές αδυναμίες. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται τα διαρθρωτικά δημογραφικά προβλήματα, όπως η γήρανση του πληθυσμού, καθώς και η διατήρηση της υποχρεωτικής στράτευσης ως βασικού πυλώνα στελέχωσης, γεγονός που περιορίζει την επιχειρησιακή προσαρμοστικότητα. Η εθνική αμυντική βιομηχανία εξακολουθεί να παρουσιάζει χρόνιες παθολογίες, με αποτέλεσμα την αυξημένη εξάρτηση από εισαγωγές στρατιωτικού υλικού (Barrons, R., 2018). Επιπλέον, οι δημοσιονομικοί περιορισμοί, που απορρέουν από το υψηλό δημόσιο χρέος και τις κοινωνικές προτεραιότητες, περιορίζουν την ευελιξία στον σχεδιασμό εξοπλιστικών προγραμμάτων (διαΝΕΟσις, 2022). Παράλληλα, υφίσταται περιορισμένη θεσμική και κοινωνική ανθεκτικότητα σε περιόδους παρατεταμένης κρίσης, είτε εσωτερικής είτε εξωτερικής (FES, 2020).

Σε ό,τι αφορά τις στρατηγικές ευκαιρίες, η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να διευρύνει και να εμβαθύνει τα υφιστάμενα περιφερειακά σχήματα συνεργασίας, όπως αυτά με την Κύπρο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Οι συνεργασίες αυτές συμβάλλουν στη σταθερότητα της Ανατολικής Μεσογείου και προσφέρουν ισχυρό θεσμικό πλαίσιο κοινής αποτροπής (Platias, 2018). Παράλληλα, η γεωπολιτική θέση της χώρας ενισχύει τον ρόλο της ως πυλώνα ενεργειακής ασφάλειας και ως κόμβου μεταφορών και logistics στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (GIS Reports, 2023). Επιπρόσθετα, η περαιτέρω ανάπτυξη διμερών συμφωνιών με αμυντικές ρήτρες – όπως με τη Γαλλία και τις ΗΠΑ

– και η σύνδεση με προγράμματα τεχνολογικής καινοτομίας ενισχύουν τη στρατηγική της χώρας (ELIAMEP, 2021). Η ενεργός συμμετοχή στην κοινή ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας, καθώς και η ενίσχυση της αποτρεπτικής διπλωματίας μέσω θεσμών όπως η Ε.Ε. και ο ΟΗΕ, αποτελούν πρόσθετα μέσα άσκησης επιρροής.

Ωστόσο, στο εξωτερικό περιβάλλον αναπτύσσονται και σοβαρές απειλές. Ο αναθεωρητισμός της Τουρκίας παραμένει διαχρονική πρόκληση, ενώ η στρατηγική εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών ροών και η συστηματική προβολή στρατιωτικής ισχύος στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο εντείνουν την αβεβαιότητα και το ρίσκο κρίσεων (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2023). Παράλληλα, η εμφάνιση νέων μορφών ασύμμετρων απειλών, όπως ο υβριδικός πόλεμος, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις και οι κυβερνοεπιθέσεις, διευρύνει το φάσμα των προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει η εθνική άμυνα (Κολιόπουλος, 2008). Επιπλέον, ο κίνδυνος στρατηγικής αβεβαιότητας ενισχύεται από ενδονατοϊκές εντάσεις ή από ενδεχόμενη αναδίπλωση των ΗΠΑ από κρίσιμες γεωγραφικές περιοχές (GIS Reports, 2023). Τέλος, ο αυξανόμενος ενεργειακός ανταγωνισμός και η αστάθεια στην Ανατολική Μεσόγειο ενδέχεται να οδηγήσουν σε περαιτέρω κλιμάκωση των εντάσεων (FES, 2020).

Συμπερασματικά, η ανάλυση καθιστά σαφές ότι η Ελλάδα διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα ως προς τον αποτρεπτικό της σχεδιασμό. Ωστόσο, η διατήρηση της στρατηγικής αξιοπιστίας της χώρας απαιτεί τη διαρκή ενίσχυση των θεσμών, την οικονομική ευρωστία και την τεχνολογική αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων. Η υιοθέτηση μιας προληπτικής, προσαρμοστικής και ευέλικτης υψηλής στρατηγικής, αντλώντας από τις διδαχές της θουκυδίδειας σκέψης (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2006), καθίσταται επιτακτική για την αντιμετώπιση ενός δυναμικά εξελισσόμενου στρατηγικού περιβάλλοντος.

11. Συμπεράσματα και Προτάσεις

Η ανάλυση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής αναδεικνύει ένα συνεκτικό αλλά ταυτόχρονα σύνθετο σύστημα πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και κοινωνικών εργαλείων. Η Ελλάδα έχει επιτύχει σε σημαντικό βαθμό να συνδυάσει στοιχεία σκληρής και ήπιας ισχύος, ενισχύοντας τη στρατηγική της αξία μέσα από συμμαχίες, τεχνολογική υπεροχή και θεσμική εμβάθυνση. Παρόλα αυτά, παραμένουν κρίσιμες προκλήσεις που απαιτούν συνεχή επαγρύπνηση και σχεδιασμό.

Σε επίπεδο στρατηγικής αποτίμησης, η ελληνική αποτροπή εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες:

Ικανότητες: Η επιχειρησιακή αναβάθμιση με νέα οπικά συστήματα και η επένδυση στην εθνική τεχνογνωσία ενισχύουν τη στρατιωτική αποτροπή.

Βούληση: Η διακηρυγμένη ετοιμότητα της Ελλάδας να υπερασπιστεί την κυριαρχία της, όπως φάνηκε σε περιπτώσεις όπως ο Έβρος 2020 και η Ανατολική Μεσόγειος, ενδυναμώνει το αποτρεπτικό μήνυμα (Τσιριγώτης, 2021).

Αξιοπιστία: Η συστηματική εναρμόνιση λόγων και πράξεων, η συνέπεια στους συμμαχικούς δεσμούς και η θεσμική σταθερότητα λειτουργούν ενισχυτικά στην αξιολόγηση της ελληνικής στάσης από διεθνείς δρώντες (Κολιόπουλος, 2008).

Η στρατηγική ισχύς της Ελλάδας δεν περιορίζεται στη στρατιωτική υπεροχή. Όπως υπογραμμίζουν οι Πλατιάς και Κολιόπουλος (2010), η υψηλή στρατηγική προϋποθέτει ευθυγράμμιση όλων των εθνικών μέσων – πολιτικών, διπλωματικών, οικονομικών, πολιτιστικών – προς έναν σαφή σκοπό. Οι συγγραφείς επισημαίνουν επιπλέον (2021) ότι η αποτρεπτική αξιοπιστία απαιτεί διαρκή προσαρμογή στις γεωπολιτικές αλλαγές, προτείνοντας μια "στρατηγική νοημοσύνη" βασισμένη σε ανάλυση, όχι απλώς αντανακλαστικά.

Η Kaldor (2013) επισημαίνει ότι οι νέες μορφές σύγκρουσης απαιτούν από τα κράτη να διαμορφώσουν ικανότητα αποτροπής όχι μόνο απέναντι σε κρατικούς δρώντες αλλά και σε υβριδικές και δικτυωμένες απειλές. Κατά τον Nye (2011), η αποτελεσματική αποτροπή του 21ου αιώνα απαιτεί έξυπνο συνδυασμό σκληρής και ήπιας ισχύος, καθώς και οικοδόμηση διεθνούς αξιοπιστίας και προβλεψιμότητας.

Ο Allison (2017), μέσα από την ερμηνεία της "Παγίδας του Θουκυδίδη", τονίζει ότι η διαχείριση των στρατηγικών ισορροπιών δεν απαιτεί μόνο στρατιωτικά μέσα αλλά πολιτικό σχεδιασμό πρόληψης σύγκρουσης.

Από την οπτική των Πλατιά και Κολιόπουλου (2023), στους "50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις", η ελληνική στρατηγική πρέπει να προχωρήσει πέρα από την αντίδραση στην τουρκική επιθετικότητα και να διαμορφώσει μια ενεργή αρχιτεκτονική ασφάλειας, περιφερειακά και θεσμικά.

11.1. Προτάσεις Πολιτικής

Η θεσμική θεμελίωση εθνικής στρατηγικής απαιτεί τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Εθνικού Συμβουλίου Στρατηγικής, το οποίο να υπάγεται στη Βουλή, να στελεχώνεται διακομματικά και να έχει πρόσβαση σε επιστημονική τεκμηρίωση. Η πρόταση αυτή ενισχύεται από την ανάγκη θεσμικής συνέχειας σε συνθήκες διακυβέρνησης με εναλλαγή κομμάτων.

Η ενίσχυση της στρατηγικής παιδείας και της κουλτούρας ασφάλειας προϋποθέτει την εισαγωγή της στρατηγικής σκέψης στην πανεπιστημιακή και στρατιωτική εκπαίδευση. Αυτή η παιδεία θα πρέπει να βασίζεται στα κείμενα υψηλής στρατηγικής από τον Θουκυδίδη έως τον Clausewitz και τον Sun Tzu. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η ίδρυση Εθνικού Κέντρου Στρατηγικής Σκέψης.

Η οικονομική ανθεκτικότητα ως πυλώνας αποτροπής προϋποθέτει τη σταδιακή ενσωμάτωση της αμυντικής βιομηχανίας σε μια συνολική εθνική βιομηχανική πολιτική, με έμφαση στην κυκλική οικονομία, την πράσινη τεχνολογία και την αμυντική καινοτομία (GIS Reports, 2023).

Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας σε υβριδικές απειλές απαιτεί τη δημιουργία Εθνικής Δομής Υβριδικής Άμυνας υπό το ΚΥΣΕΑ, με αρμοδιότητες στον συντονισμό κυβερνοασφάλειας, πολιτικής προστασίας, δημογραφικής σταθερότητας και ψυχολογικών επιχειρήσεων (FES, 2020).

Η ανάπτυξη διπλωματίας ενεργητικής αποτροπής στηρίζεται στη διαμόρφωση δημόσιας διπλωματίας που να μεταφέρει αξιόπιστο στρατηγικό μήνυμα. Αυτή η διπλωματία θα αξιοποιεί ταυτόχρονα την πολιτιστική ισχύ, τα οικονομικά εργαλεία και τη θεσμική παρουσία της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς (Nye, 2011).

Η Ελλάδα οφείλει να προχωρήσει πέρα από την απλή στρατηγική επιβίωσης και να διαμορφώσει ένα πλέγμα στρατηγικών επιλογών βασισμένο σε ρεαλισμό, παιδεία και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Όπως σημειώνει ο Sun Tzu: «η ύψιστη τέχνη του πολέμου είναι να υποτάσσεις τον εχθρό χωρίς μάχη» (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2019).

Αυτό το πνεύμα στρατηγικής ευφυΐας και πρόληψης πρέπει να διαπερνά το σύνολο της ελληνικής αποτρεπτικής φιλοσοφίας.

Το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ) έχει προχωρήσει σε σημαντικές παρεμβάσεις που εδραιώνουν τη στρατηγική αξιοπιστία και την επιχειρησιακή ετοιμότητα της χώρας. Το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2024 και ο σχεδιασμός "Δόγμα 2030" θέτουν σαφείς στόχους για εκσυγχρονισμό δομών, στρατηγική ενοποίηση και αναδιοργάνωση προσωπικού (ΥΠΕΘΑ, 2024). Η ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας προωθείται με το πρόγραμμα "Θώραξ", το οποίο στοχεύει στη δημιουργία ψηφιακής ασπίδας, ενίσχυσης της κυβερνοάμυνας και ενίσχυσης της τεχνολογικής αυτονομίας, εντασσόμενο ταυτόχρονα στην ευρωπαϊκή στρατηγική ReArm Europe (ΥΠΕΘΑ, 2025).

Οι συνεργασίες με τη Γαλλία, με βάση τις δηλώσεις των Υπουργών Άμυνας Ελλάδας και Γαλλίας (Δένδια–Λεκορνού), καθώς και η εφαρμογή της συμφωνίας στρατηγικής

συνδρομής, ενισχύουν τη διπλωματική αποτροπή και εντάσσουν την ελληνική στρατηγική σε ένα ευρύτερο πλαίσιο περιφερειακής και θεσμικής ασφάλειας (ΥΠΕΘΑ, 2025). Επιπλέον, η ίδρυση της Διεύθυνσης Κυβερνοάμυνας στο ΓΕΕΘΑ και η θεσμοθέτηση κοινών μηχανισμών πληροφόρησης και αντίδρασης, συνιστούν τη βάση για μια Εθνική Δομή Υβριδικής Άμυνας που συντονίζει εθνικούς πόρους και ενισχύει την προσαρμοστικότητα του συστήματος ασφαλείας (ΥΠΕΘΑ, 2024).

Ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας, Ν. Δένδιας, έχει τονίσει τη σημασία της θεσμικής συνέχειας και της διακομματικής υποστήριξης της αποτροπής, την οποία θεωρεί στοιχείο δημοκρατικής νομιμοποίησης και απαραίτητο θεμέλιο της εθνικής στρατηγικής συνέπειας (ΥΠΕΘΑ, 2024). Οι πρωτοβουλίες αυτές καταδεικνύουν την πρόθεση του Υπουργείου να προσδώσει βάθος, συνέχεια και λειτουργική συνοχή στην ελληνική αποτρεπτική στρατηγική.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2024), το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2024, σε συνδυασμό με τον στρατηγικό σχεδιασμό "Δόγμα 2030", καθορίζει σαφείς στόχους για τον εκσυγχρονισμό των δομών, τη στρατηγική ενοποίηση και την αναδιοργάνωση του προσωπικού. Επιπροσθέτως, η ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας προωθείται μέσω του προγράμματος "Θώραξ", το οποίο στοχεύει στην ανάπτυξη ψηφιακής ασπίδας, την ενίσχυση της κυβερνοάμυνας και την επίτευξη τεχνολογικής αυτονομίας, ενώ εντάσσεται στη συνολική ευρωπαϊκή στρατηγική ReArm Europe (ΥΠΕΘΑ, 2025). Παράλληλα, οι συνεργασίες με τη Γαλλία, όπως επιβεβαιώθηκε από τις δηλώσεις των Υπουργών Άμυνας Ελλάδας και Γαλλίας, Νίκου Δένδια και Σεμπαστιέν Λεκορνό αντίστοιχα, καθώς και η εφαρμογή της συμφωνίας στρατηγικής συνδρομής, ενισχύουν τη διπλωματική αποτροπή (ΥΠΕΘΑ, 2025). Επίσης, η ίδρυση Διεύθυνσης Κυβερνοάμυνας στο ΓΕΕΘΑ, σε συνδυασμό με τη θεσμοθέτηση κοινών μηχανισμών ανταλλαγής πληροφοριών και αντίδρασης, συγκροτεί τη βάση για τη δημιουργία μιας Εθνικής Δομής Υβριδικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ, 2024). Τέλος, όπως έχει επισημάνει ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας Νίκος Δένδιας, είναι αναγκαία η θεσμική συνέχεια και η διακομματική υποστήριξη της αποτροπής, καθώς αυτή αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο δημοκρατικής νομιμοποίησης και στρατηγικής συνέπειας για τη χώρα (ΥΠΕΘΑ, 2024).

12. Επιφύλαξη για Μελλοντική Έρευνα

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να προσφέρει μια συστηματική θεώρηση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής στο σύγχρονο γεωπολιτικό περιβάλλον. Ωστόσο, δεδομένης της διαρκώς εξελισσόμενης φύσης των διεθνών σχέσεων και των στρατηγικών ισορροπιών, απαιτείται συνεχής επικαιροποίηση και εμβάθυνση. Στο πλαίσιο αυτό, επιφυλάσσομαι για μελλοντική έρευνα που θα επεκτείνει, επικαιροποιήσει ή επαναξιολογήσει τα συμπεράσματα και τις προτάσεις που παρουσιάστηκαν, ιδίως σε ό,τι αφορά την ανάλυση υβριδικών απειλών, τον ρόλο των Υπηρεσιών Πληροφοριών, των νέων τεχνολογιών και την θεσμική θεμελίωση της εθνικής στρατηγικής σε διαρκή βάση.

13. Βιβλιογραφικές Αναφορές

Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Houghton Mifflin Harcourt.

AP News. (2025, April 2). *Greece vows to spend \$27B on armed forces overhaul centered on high-tech warfare technology*. Retrieved from <https://apnews.com>

Barrons, R. (2018, October). *European Defence for the 21st Century (LSE IDEAS Strategic Update)*. London School of Economics and Political Science.

Bialasiewicz, L., & Maessen, E. (2020). *Weaponizing migration: Turkey's role in the 2020 Greek border crisis*. *Geopolitics*, 26(3), 803–828.

Breaking Defense. (2025, April 22). *Hellenic dome? Greece touts 'Achilles Shield' air defense system to free up ships, fighter jets*. Retrieved from <https://breakingdefense.com>

Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Columbia University Press.

Central Intelligence Agency, 2009, *The Aegean Dispute – Declassified*

Chermack, T. J., & Kasshanna, B. K. (2007). *The use and misuse of SWOT analysis and implications for HRD professionals*. *Human Resource Development International*, 10(4), 383–399.

Crisis Group. (2021, May 31). *Turkey–Greece: From Maritime Brinkmanship to Dialogue*. *Europe Report No. 263*. Retrieved from <https://www.crisisgroup.org>

Defence Talks. (2025, April 6). *Greece Launches €25 Billion Defence Plan with Focus on Multi-Layered 'Achilles Shield' Air Defence System*. Retrieved from <https://defencetalks.com>

Denizeau, A. (2021). *Mavi Vatan, the 'Blue Homeland': The Origins, Influences and Limits of an Ambitious Doctrine for Turkey*. IFRI.

European Commission. (2020, March). *Statements by President von der Leyen and President Michel*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>

European Council. (2020, October 1–2). *European Council conclusions on external relations*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu>

European Parliament. (2020, September 17). *Resolution on the Turkish activities in the Eastern Mediterranean*. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu>

FES – Friedrich Ebert Stiftung. (2020). *Greece Country Monitor: Social Cohesion and Democratic Trust Post-Crisis*. Αθήνα: FES Greece Office.

Gilpin, R. (1986). *The richness of the tradition of political realism*. In R. Keohane (Ed.), *Neorealism and its Critics* (pp. 301–321). Columbia University Press.

GIS Reports. (2023). *Greece's Defense Spending and Ambitions*. Retrieved from <https://www.gisreportsonline.com>

Gray, C. S. (1999). *Modern strategy*. Oxford University Press.

Gray, C. S. (2015). *The Future of Strategy*. Polity Press.

Greek Reporter. (2025, April 3). *Greece's 'Achilles' Shield': Building a Multi-Layered Defense for the 21st Century*. Retrieved from <https://greekreporter.com>

Herz, J. H. (1950). *Idealist internationalism and the security dilemma*. *World Politics*, 2(2), 157–180. <https://doi.org/10.2307/2009187>

Hill, T., & Westbrook, R. (1997). *Strategic analysis: The resource-based view and the SWOT framework*. *European Management Journal*, 15(5), 386–395.

Howard, M. (1983). *The Causes of Wars and Other Essays*. Harvard University Press.

Huth, P., & Russett, B. (1988). *Deterrence Failure and Crisis Escalation*. *International Studies Quarterly*, 32(1), 29–45.

Human Rights Watch. (2020). *Greece: Violence Against Asylum Seekers at Border*. Retrieved from <https://www.hrw.org>

International Crisis Group. (2020, March). *The Crisis at the Greek-Turkish Border*. (web commentary). Retrieved from <https://www.crisisgroup.org>

Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton University Press.

Jervis, R. (1978). *Cooperation under the security dilemma*. *World Politics*, 30(2), 167–214. <https://doi.org/10.2307/2009958>

Jervis, R. (1979). *Deterrence theory revisited*. *World Politics*, 31(2), 289–324.

Kaldor, M. (2013). *In defence of new wars*. *Stability: International Journal of Security and Development*, 1(1), 5. <https://doi.org/10.5334/sta.at>

Lampas, N., & Filis, C. (2023). *NATO's strategic concept: Implications for Greece and Türkiye*. *Security and Defence Quarterly*, 44(4), 38–54. <https://doi.org/10.35467/sdq/174813>

Lebow, R. N. (2003). *The Tragic Vision of Politics: Ethics, Interests and Orders*. Cambridge University Press.

Macron, E. (2020, August 27). *Statement on Eastern Mediterranean Policy*. Elysee Palace.

Mazis, I., & Troulis, M. (2020). *Greece's Aegean Policy in the Post-Cold War Period*. In *Ege Jeopolitiği, Vol.1*. Ankara: Atlas Akademik.

Mazis, I. T., & Troulis, M. I. (2020). *Israeli–Greek Common Security Concerns: On the Deterrence of Turkey's Adventurism*. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 14(3), 447–456.

Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company.

Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred A. Knopf.

NAVTEX 977/20. (2020, August 10–23). *Turkish NAVTEX for research in the Eastern Mediterranean*.

Neves, A. L. V., & Chiozzo, V. D. (2024). *The Blue Homeland (Mavi Vatan): Turkey's Naval Strategy in the Surrounding Seas*. *Revista da Escola de Guerra Naval*.

Pape, R. A. (2005). *Soft balancing against the United States*. *International Security*, 30(1), 7–45. <https://doi.org/10.1162/isec.2005.30.1.7>

Pedro, L., & Stein, A. (2022). *Security Challenges in the Eastern Mediterranean*. Foreign Policy Research Institute.

Platias, A., & Koliopoulos, K. (2010). *Thucydides on Strategy: Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and Their Relevance Today*. Oxford University Press.

Pompeo, M. R. (2020, September 29). *Remarks in Crete*. U.S. State Department.

Reuters. (2024, September 19). *Greece plans to buy fourth frigate, cruise missiles from France*. Retrieved from <https://www.reuters.com>

Schelling, T. C. (1966). *Arms and Influence*. Yale University Press.

SIPRI. (2021). *Military Expenditure Database*. Retrieved from <https://www.sipri.org>

Snyder, Glenn H., (1961), *Deterrence and Defense*, Princeton University Press

Sun Tzu. (2009). *The Art of War* (S. B. Griffith, Trans.). Oxford University Press.

The Reaction of the Armed Forces to Hybrid Threats - the Greek Case
(Vol. 1 No. 2, 2020: Security Science Journal)

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1995, 8 Haziran). TBMM Tutanak Dergisi: 19. Dönem, 88. Cilt, 121. Birleşim [Parliamentary minutes].
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c088/tbmm19088121.pdf>

U.S. Department of Defense. (2023). F-35 Procurement Agreement with Greece. Retrieved from <https://www.defense.gov>

Voice of America. (2024, July 25). Greece signs deal to buy 20 US-made F-35 jets in major military overhaul. Retrieved from <https://www.voanews.com>

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley.

Ανακοινωθέν Ε.Ε. (1/10/2020). Κορυφής ΕΕ: Η Τουρκία ενδέχεται να αντιμετωπίσει κυρώσεις σε περίπτωση συνέχισης των μονομερών ενεργειών.

Δηλώσεις Μακρόν. (27/8/2020). Η Ευρώπη πρέπει να μιλήσει ενιαία και να υποστηρίξει κράτη-μέλη που απειλούνται.

Δήλωση ΥΠΕΞ Ελλάδας. (10/8/2020). Η Τουρκία απειλεί ευθέως την ειρήνη και σταθερότητα στην περιοχή.

Δένδιας, Ν. (2024, Ιανουάριος 12). Δήλωση για την Εθνική Στρατηγική των ΕΔ του 2030.

Δένδιας, Ν. (2025, Μάιος 6). Χαιρετισμός στα εγκαίνια DEFEA 2025.

διαΝΕΟσις. (2022). Κοινωνική Συνοχή και Πολιτική Ασφάλειας στην Ελλάδα. Αθήνα: διαΝΕΟσις.

Ηφαιστος, Π., & Πλατιάς, Α. (1992). *Η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Θεοδωρόπουλος, Β. (1988). *Οι Τούρκοι και Εμείς*. Αθήνα: Εκδόσεις Φυτράκη

Θουκυδίδου, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*. Μετάφραση Άγγελου Σ. Βλάχου. Αθήνα: Γαλαξίας, 1965-1968.

Κουσκουβέλης, Η. (2007), *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων – Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Εκδ. Ποιότητα

Πλατιάς Α., & Κολιόπουλος Κ. (2019). *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Πλατιάς Α., & Κολιόπουλος Κ. (2021). *Η Τέχνη της Στρατηγικής: 50 Κανόνες για τον Πόλεμο, την Πολιτική, τις Επιχειρήσεις και την Καθημερινή Ζωή*. Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος.

Πλατιάς Α., & Κολιόπουλος Κ. (2023). *50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και Απαντήσεις σε 20 Κρίσιμες Ερωτήσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος.

Πλατιάς, Α. (Επιμ.). (2022). Ελληνική Υψηλή Στρατηγική. Αθήνα: Εκδόσεις Ευρασία

Πλατιάς, Α., & Κουράκης, Ν. (2021). Ελληνική Στρατηγική 50ετίας 1974–2024 [Διάλεξη].

Πλατιάς, Α., (2000), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Συρίγος, Α. (2015). Ελληνοτουρκικές Σχέσεις. Αθήνα: Πατάκη.

Συνάντηση Μητσοτάκη–Pompeo. (2020, Σεπτέμβριος 29). Επιβεβαίωση στρατηγικής σημασίας του κόλπου της Σούδας για τις ΗΠΑ.

Τσιριγώτης, Δ. (2021). “Ελλάδα-Τουρκία: Θεωρία και στρατηγική αποτροπής” – Εκδόσεις Ποιότητα